УКРАЙНА.

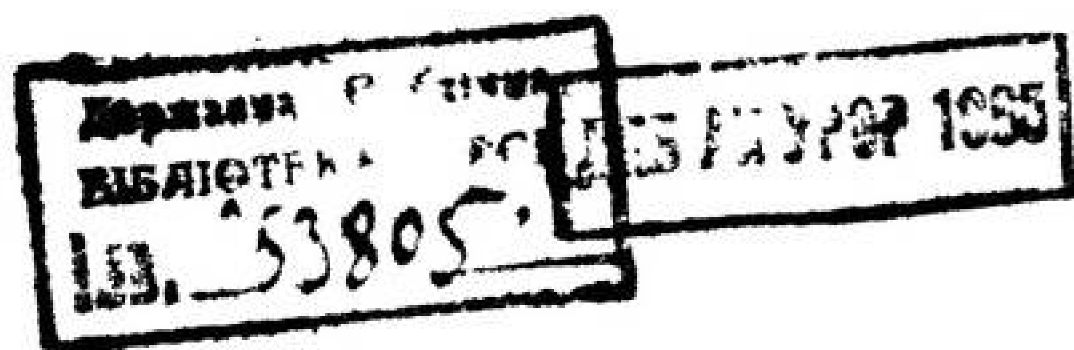
ЗЛОЖИВЪ П. КУЛѢШЪ.

ОДЪ ПОЧАТКУ ВКРАЙНЫ ДО БАТЬКА ХМЕЛНИЦЬКОГО.

КІЕВЪ.

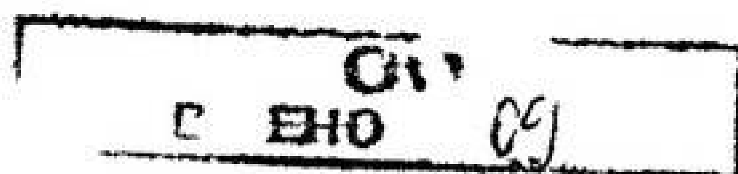
Въ Университетской Типографіи.

1843.

Якъ треба читати.

Де стоить *а́, е́, и́, о́, у́*, то всѣ тіи лѣтеры зъ значками треба читати якъ московське *и*. Словце *да* треба читати—*та*. Лѣтеру *ё* треба читати такъ якъ *іо*. Лѣтеру *ѣ* рôзно читають по Вкраинѣ: иншіи ледьвѣ не такъ якъ московськое *е*, але лѣпше читати якъ московське *и*.

УКРАЙНА.

Благодареніе Господу, нема въ светѣ благочестившои землѣ надъ нашу Вкраину; а було жъ колись таке время, що й вона не знала ще вѣры християнськои, а поставленû були по городахъ и селахъ болваны, деревяныи, срѣбны й золотыи, которымъ темный людъ кланявсь и звавъ богами. И въ такôй темнотѣ розуму пробували мы ажъ поки въ Кіевѣ воцаривсь великій князь Владиміръ. Отсей-то Владиміръ повелѣвъ усѣмъ христитись, а болваны и ихъ гнюсныи капища звелѣвъ палити, руйновати, въ нѣвець обертати, а на мѣсто ихъ Божіи церквы будовати. Отъ зъ того-то великого часу народъ Украинській изъ тьмы болвохвалства выйшовъ и одного Бога, въ Тройцѣ славимого, познавъ.

Великій князь Владиміръ, на старости лѣтъ своихъ, почувши, що вже ёму не довго жить на свѣтѣ, подѣливъ свое царство дванадцяти своимъ

сынамъ и, добре ихъ роспорядивши, самъ вѣчнымъ сномъ спочивъ. Але скоро не стало единои власти, не стало й порядку на Вкраинѣ. Мало було зъ князькôвъ того, що кожному пôкôйникъ панотець одказавъ,

А всякому хотѣлось статки й маетки у братôвъ поодниматы,

Самому на Вкраинѣ пановати.

Стали князьки воёватись, забувши, що всѣ одного батька дѣти,

И черезъ ихъ несчасныи усобицû

Не одна душа христіяньска безневинно пôшла зъ сёго свѣту.

Тогдѣ вже на Вкраинѣ рѣдко де плугатарѣ на воликôвъ гукали,

А частѣйше вороны по поляхъ кричали,

Трупъ дѣлючи помêжъ собою,

А галки свою рѣчъ говорили,

Збираючись летѣти на крôвавее поле.

Якъ оѣсь чутка невесела по Вкраинѣ стала,

Що татарськiй ханъ Батый йде на Кіевъ зъ нелѣчоными ордами.

Оттогдѣ-то треба було князькамъ свои чвары занехати,

На безбожного Батыя разомъ выступати.

Але, видно, въ усобицяхъ князьки зъ глузду зпали,

Порозницею на ёго нападали,

Пôдъ Батыёвымъ мечемъ,
Якъ у жнива жито пôдъ серпомъ,
Одинъ за однимъ головы поклали,
Марне души свои зъ вôйськомъ погубляли,
Жôнокъ удовами, дѣтокъ сиротами покидали,
Батькôвъ и матерокъ у великôй тузѣ зоставляли.

Тогдѣ безбожный Батый преславный градъ Кіевъ
вôйськомъ обгорнувъ,
Стѣны городськіи й церквы Божи погромивъ,
Людей побивъ,
И все княжество Кіевське въ нѣвець обернувъ.

Оттымъ-то, панове, сказано, що всяке царство, раздѣлшееся на ся, не станетъ, и всякій домъ, раздѣлшійся на ся, запустѣетъ.

ДУМА ПЕРВА.

Напившись людськои кровѣ, надыхавшись дымомъ пожарищъ, лютый губитель люду христіянського зôбравъ до купы свои горды да й потягнувъ зъ ними ажъ на Волгу рѣку. Але вже нікому не було свободы на Вкраинѣ: увесь людъ,

що зостався одъ побоища, платив велику дань Батыёвымъ баскакамъ. Тяжко було жити въ неволѣ пôдъ кормыгою безбожныхъ бусурманъ, але жизнь красча одъ смерти, а рôдна земля мила и пôдъ попеломъ пожарищъ, и пôдъ кровавыми рунинами, и пôдъ кормыгою поганого люду.

Скоро безбожный Батый рушивъ зъ Украины,
Заразъ почавъ сходиться располоханый людъ изъ
чужины.
Збиралисъ сердечныи на пожарища, якъ розкиданыи мурашки до своеи купы,
Тяжко, тяжко вздыхали,
Гôркими слёзами руины й пепелища обливали,
До Бога милосердного щирыи молитвы посылали,
Безбожного Батыя денно й нôчно проклинали.
А потôмъ знову давай вытоптаныи кôньми поля
орати,
Хатины будовати,
Розруинованыи Божіи церкви муровати,
Да й стали жить пополамъ зъ бѣдою,
Ладючи то сякъ, то такъ зъ поганою Татарвою.

Одначе не ввесь той людъ додому вертався,
Що зъ великого перестраху татарського Бôгъ знае
де поопинявся:
Багацько й князькôвъ, и бояръ, и всякихъ панôвъ,
Не хотячи тяжкои неволѣ татарськои терпѣти,

Позоставались то въ Литвѣ, то въ Прусахъ, то по
другихъ земляхъ жити.
Але потôмъ стали дуже по своєй рôднôй Украинѣ
тосковати
И, не хотячи на чужинѣ помирати,
Почали литовського князя Гедымина благати,
Щобъ вôнъ древнюю и преславную землю христіянськую
Вызволивъ зъ-пôдъ кормыги татарськои.
«Ой князю, кажуть, князю Гедымине!
«Багацько ты земель и крѣпкихъ городôвъ звоёвавъ,
«Багацько собѣ славы й чести доставъ;
«Але не було бъ тобѣ луччои славы, не було бъ
тобѣ высчои чести,
«Якъ бы тобѣ Бôгъ допомôгъ древнюю и преславную русьКую землю Вкраину
«Зъ-пôдъ кормыги татарськои слобонити
«И до свого силного княжества Литовського прилучити».

Послухавъ князь Гедыминъ, пораховавъ розумною
головою,
И заразъ звелѣвъ у сурмы сурмити,
Вôйсько збирати, возы й уюки риштовати,
Въ походъ выступати.

Отъ же йдуть вони не день, не два, не три й не
чотыри,

Густа курява встае попадъ головою,
И зустрѣлись надъ Ирпенью рѣкою зъ поганою
Татарвою.
Стали битись тяжко, ажъ земля стугонала,
Рѣчка Ирпень гула мêжъ крутыми берегами,
И саміи дерева одъ жалости до землѣ приклонялись.
А въ Татарвы багацько було й христіянського люду,
Неволею узброеного супротивъ Гедимина.
Отъ, наши й крикнули:
«Эй, братцû, кажуть, братцû!
«Охота жъ вамъ дорогу намъ заступати,
«Погану Татарву собою пôдпирати!
«Мы зъ Литвинами йдемо не для того,
«Щобъ православныи церквы руйновати,
«Або ваше добро грабовати;
«А хочемо мы, братцû, погану Татарву зъ землѣ
христіянськои прогнати,
«Тяжке ярмо зъ вашои шіи зложити,
«Волю й свободу люду Божому православному дати».

Отожъ, скоро почули наши таке слово,
Заразъ покинули погану Татарву собою пôдпирати,
А стали êê кругомъ оступати,
Своимъ рôднымъ братьямъ, православнымъ хри-
стіянамъ,
И Литвинамъ помочи додавати,
А Татаръ вороговъ въ пень рубати.

Тогдѣ й сталась велика викторія надъ Татарами
при рѣчцѣ Ирпенѣ,
Тогдѣ й сталась велика радость по всей Украинѣ.

Заразъ до Кіева зъ Гедымином княземъ рушали,
У святую Софію вступали,
Богові молились,
Спасителю христились,
Поклоны до землѣ клали.
А потôмъ ключѣ одъ казны й одъ клейнодôвъ
князю Гедымину оддавали,
Порядокъ и росправу поставити на Вкраинѣ прохали.
То великій князь литовській Гедыминъ мудрою
головою пораховавъ,
Ключѣ одъ казны й одъ клейнодôвъ бравъ,
Казну й клейноды одмыкавъ,
Золоту гривню на цепу й палицю судову выймавъ,
Миндога, князя Голшанського, до себе пôдзывавъ,
Словами промовлявъ:
«Отъ же тобѣ, Миндоже, гривня золота
«И палиця судовая зъ сребра.
«Будь ты княземъ и господиномъ надъ всіею
Вкраиною,
«Будь моимъ намѣстникомъ въ преславнôмъ градѣ
Кіевѣ,
«Порядокъ, судъ и росправу удержуй,
«Вѣру христіянську шануй.
«И вже, каже, нехай зъ сёго часу на вѣки вѣчныи

«Народъ Украинськiй буде пôдъ одною державою
зъ народомъ Литовскимъ,
«Якъ рôвныи зъ рôвными
«И вôльныи зъ вôльными».

Такъ и сталось.
«Дай же, Боже, люде промовляли,
«Пôсля сёго великого дѣла счасливо проживати,
«Бусурманъ воёвати,
«Славы й чести народу Вкраинському достати»!

ДУМА ДРУГА.

Украина була за одно зъ Литвою шêстьдесятъ-шêсть годъ, ажъ поки литовськiй князь Ягайло зробивсь королемъ польскимъ и прилучивъ свою землю Литовськую до Полщи. Оттогдѣ-то й мы пристали разомъ зъ Литвинами до Полякôвъ, все таки, *якъ рôвныи до рôвныхъ и вôльныи до вôльныхъ*. Тогдѣ въ Полщѣ, въ Литвѣ й на Вкраинѣ поставлено було, замѣсь князêвъ, по гетману: одинъ звавсь *корôннымъ*, другiй *литôвськимъ*, а вкраинськiй гетманъ звався *руськимъ*. И первый

гетманъ на Вкраинѣ бувъ *Предиславъ Лянцкоронській*. Сей Предиславъ, узявши по веснѣ невеселу вѣстку, заразъ пославъ по свого найстаршого рейментара Остапа Дашковича:

«Эй, каже, друже Остапе!
«Звели осауламъ вôйсько въ походъ выкликати,
«Бо вже не даромъ летять одъ Чорного моря птицû
«И выють по балкахъ и байракахъ вовки да лисицû:
«Пôднявся на насъ Турчинъ зъ Татарвою,
«Выступили въ поле незлѣчоною ордою».

То голѣнный Остапъ Дашковичъ тее зачувае,
Вôйсько збирать заразъ посылае.
Оттогдѣ вже по городахъ не музыки выгравали,
Осаулы вôйськовыи по вулицяхъ пробѣгали,
На винники, на лазники, на броварники гукали:
«Вы, грубники, вы, лазники, вы, винники, вы, броварники!
«Годѣ вамъ по винницяхъ горѣлокъ курити,
«По броварняхъ пивъ варити,
«По лазняхъ лазень топити,
«Товстымъ видомъ мухъ годовати,
«Сажи вытирати!
«Ходѣмъ зъ нами Туркôвъ, Татаръ воёвати»!

То народъ Божій тее зачувае,
Усякъ свое дѣло покидае,
Усякъ худобы половину збувае,

Шаблю булатную,
Пищаль семипядную,
Доброго коня набувае,
Ради вѣры христіянськои,
Ради славы козацькои,
Въ походъ, зъ гетманомъ Предиславомъ
И хоробрымъ лиментаромъ Остапомъ,
Выступае.

Отъ же йдуть вони не день, не два, не три й не чотыри;
Бачать, птаство хижее попадъ головами въ нихъ кружае;
Чують, звѣрье позаду й побокахъ квилить-прокви-ляе,
До побоища смертного козакôвъ провожае,
Здобычъ велику собѣ чуе,
День и нôчъ свого визку й завыванья не уймуе.

Ажъ ось, земля стугонить,
Курява въ степу высче хмары стоить,
Бусурманське вôйсько ся зближае,
Кôнськимъ ржаньемъ, людськимъ крикомъ у вуши козакамъ ударяе,
Не одному й жаху завдавае.

Тогдѣ гетманъ Предиславъ
И хоробрый лиментаръ Остапъ

Наперѣдъ усѣхъ выѣзжають,
Шаблями блискають,
Богові молитвы посылають,
Хресты покладають,
А потôмъ усе вôйсько на двѣ части роздѣляють,
Кôннее супротивъ непріятеля одряжають,
А пѣшее на засадѣ въ байракахъ и чагарнякахъ
зоставляють.
«Держись же ты, друже Остапе, каже гетманъ,
у засадѣ,
«А я пôйду бусурманôвъ зустрѣчати,
«Огнемъ да мечемъ ихъ привѣтати,
«Кôнськими копытами зъ грязью топтати.
«Держись, друже Остапе, не выходь зъ байракôвъ,
«Хочъ якій буде крикъ, хочъ якій буде грôмъ.
«Бôгъ намъ давъ и силу въ руки й одвагу въ серце,
«Може зъ насъ одинъ супротивъ десяти бусурманôвъ стати,
«Славы козацькои доказати.
«А якъ стануть уже невѣрныи насъ одолѣвати,
«До байракôвъ притискати,
«Якъ стане крикъ нашъ орлôвъ пôдъ небесами за
хмары заганяти,
«Вовкôвъ сѣроманцêвъ лякати,
«Въ болота й камышѣ проганяти,
«Якъ стане кровъ христіянська байраки затопляти:
«Въ той часъ прошу тебе, друже,

«Яко мога швидче байраками ззаду поганыхъ бусурманъ забѣгати
«Разомъ на нихъ зъ самопалôвъ гукати,
«Мôцно списами напирати,
«Шаблями булатными головы невѣрныи стинати».

Такъ и сталось.
Помчались козаки, мовъ буйный вѣтеръ, знявшись зъ поля,
Погнавъ велику ниву красноверхого маку.
Сидить хоробрый Остапъ Дашковичъ на засадѣ въ байраку.
Тяжко серце ные-поныває,
Душа за козаками въ степы уганяе,
Богові любезні головы козацьки поручае.

Ажъ ось, степы гудуть,
Гарматы й самопалы ревуть,
Крикъ и громъ до небесъ уставае,
Орлôвъ ширококрылыхъ за хмары заганяе,
Вовки сѣроманці зъ ляку по болотахъ, по камышахъ утêкають,
Невѣрныи козакôвъ до баракôвъ притискають,
Кровью христіяньскою байраки наповняють.

Оттогдѣ вже пѣшіи козаки не люльки по-пôдъ куцами курили,
Самопалы да ладовниці рядили,

Байраками позадъ бусурманъ забѣгали,
Разомъ на нихъ зъ самопалôвъ гукали,
Мôцно списами напирали,
Шаблами булатными голова невѣрныи стинали,
Озирнутись не давали,
Тяжко, тяжко розбивали;
Чотырохъ тôлько зоставляли:
Двохъ у Цариградъ до султана турецького зъ веселою вѣсткою посылали,
Двохъ до короля польского зъ козаками выправляли.

Тогдѣ гетманъ Предиславъ
И хоробрый лиментаръ Остапъ
По горахъ трупу верхи розъѣзжають,
Кругомъ себе поглядають,
Одинъ одного не пôзнають,
Бо дымомъ мушкетнымъ закурились,
Кровью невѣрною покрылись.

Оттакъ-то наши колись воёвали,
У Татаръ землû стародавнû вкраиньски по-надъ устьемъ Днѣпра одбивали,
Добычу свою побравши, додому вертались,
Боговû молились,
Спасителю христились,
Добромъ дѣлились.

ДУМА ТРЕТЯ.

Забравши гетманъ Предиславъ
По-надъ устьемъ Днѣпра у Татаръ
Стародавнѝ вкраинськіи землѝ,
И каже Остапу Дашковичу:
«Що жъ теперъ, друже Остапе, будемо чинити?
«Якъ намъ сіи землѝ въ своей властѝ сохранити?
«Щобъ часомъ Турки й Татаре, знову оправившись, на насъ не напали,
«Сѝхъ предковѣчныхъ земель у насъ не одыбрали»?

—«Не турбуйся, батьку, каже Остапъ:
«Звели тôлько мѣнѣ козакôвъ зо жменю пôдъ свою хоруговъ зобрати,
«То вже я знатиму, якъ сіи землѝ одъ Туркôвъ и Татаръ обороняти».

И заразъ звелѣвъ у сурмы сурмити, вôйсько скликати,
До громады собирати.
А самъ посердъ громады выхожае,

На всѣ стороны вклоняє,
До козакôвъ промовляє:
«Позвольте, панове молодцѣ, велику рѣчъ сказати,
«Славне во вѣки вѣчныи дѣло роспочати!
«Богъ милосердный намъ помôгъ
«У бусурманôвъ предковѣчнû наши землû одбити,
«Треба жь теперъ намъ ихъ добре боронити,
«Щобъ часомъ зневаги славѣ козацькôй не вчинити.
«А коли хочете, панове, не тôлько ихъ ворогамъ не попустити,
«А ще й усе христіянство собою, якъ стѣною, одъ невѣрныхъ заслонити,
«Свѣтлую славу на земли, вѣчнее царство на небесахъ заслужити:
«Треба намъ велике й неслыханне дѣло зробити,
«Треба намъ передъ самимъ носомъ у Туркôвъ и Татаръ,
«За порогами на днѣпровськихъ островахъ, Сѣчъ збудовати,
«Страхъ и боязнь усяку занехати,
«Души свои Господу Богу поручити,
«Туркôвъ и Татаръ безустанне бити,
«Славы козацькои доказати.
«Хто зъ васъ, панове молодцѣ, якій-небудь великій грѣхъ учинивъ
«И попу на сповѣдû не объявивъ;
«Хто зъ васъ коли-небудь противъ Бога погрѣшивъ,
«Або отця й неньку прогнѣвивъ:

«Нехай теперъ напередъ лавы выступае,
«Битись безустанне зъ невѣрными присягае,
«Щобъ праведный Господь на полѣ й на морѣ ёго розсудивъ,
«Душу ёго одъ тяжкихъ грѣхôвъ слобонивъ».

То козаки, скоро тее зачували,
Заразъ де-якіи напередъ лавы выступали,
Битись безустанне зъ невѣрными присягали,
Хресты покладали.

Тогдѣ хоробрый Остапъ Дашковичъ великую радôсть мае,
Козакôвъ оглядае:
Въ кого нема доброи рушницû, рушницею награждае;
Въ кого нема доброго коня, конемъ надѣляе,
Зъ козаками возы риштуе,
Гарматы й кулû готуе,
Въ походъ выступае.

А гетманъ Предиславъ, на тее споглядаючи,
Хочъ сердцемъ и звеселився,
Що такій преславный походъ на невѣрныхъ
Зъ найодважнѣйшихъ лыцарей зложився:
Але жаль-туга велика ёго обнимае,
Що вѣрный пріятель ёго Остапъ на вѣки, може, ёго покидае.

Го̂ркими слёзами вмывся,
На булаву гетманськую похилився,
Таки слова промовляе:
«Дай жъ, братцû, вамъ, Боже, счасливо воёвати,
«Турко̂въ, Татаръ бити,
«Вѣру христіянську боронити,
«Славу козацькую на ввесь свѣтъ розсылати!
«Прощай, друже Остапе!
«Много лѣтъ земля стоить,
«А ще нû разу не видала,
«Щобъ чоловѣковû така велика да одважна дума,
«Якъ тобѣ оце, на душу зпала!
«Жаль мене великій по тобѣ, друже, обнимае,
«Але козацьке мое серце зъ сеи радости й той жаль забувае.
«Одмыкайте жъ, клюшники, мурованыи лёхи,
«Зпахожайте старосвѣтськи вина и меды;
«Нехай козацтво въ волю погуляе,
«Сёго великого дня по вѣкъ не забувае»!

И заръ зъ клюшники важкими ключами старосвѣтськіи лёхи одмыкають,
Бочки зъ винами да зъ медами достають,
Козакамъ ковшѣ да чарки роздають,
Усѣхъ угощають.
А гетманъ Предиславъ свого вѣрного пріятеля Остапа поручъ себе сажае,
Въ золотыи кубки вина наливае,

На прощанье угощае.
А тутъ кругомъ сурмы сурмили, на бандурахъ
выгравали,
Зъ самопалôвъ да зъ гарматъ гремали,
Солодкимъ медомъ да солодкимъ виномъ кубки,
исповняли,
Козаки козакôвъ угощали.
А потôмъ одинъ зъ однимъ прощались,
На коней сядились,
Въ походъ выступали.

Отъ же й пôшли козаки по-надъ Днѣпромъ,
Прямо простуючи за пороги до острова Хортицû.
А тогдѣ ще всѣ землû одъ Чигрина до самого
Чорного моря
И по сей бôкъ Днѣпра до Азова,
Пустовали,
Густою травою, заввышки въ чоловѣка, заростали;
У травѣ куропатвы й усяки птицû прожывали,
Дикіи конû по степу табунами гуляли,
Круторогіи туры блукали,
Бѣлорогіи сугаки скакали,
Да степныи вѣтры одъ моря до моря широко лѣтали.
Тогдѣ хочъ бы сто верстъ за Чигринъ пройшовъ,
Жаднои бъ душѣ христіяньскои не знайшовъ;
Тôлько погана Татарва кôньми де-негде по степу
виглялa,
По степу виглялa, себе забавляла,

Козака въ степу выглядала,
Щобъ ёго напавши зарубати,
Одежу кармазинну да оксамитну зняти,
Золота въ кишеняхъ пошукати,
Козацького коня орканомъ поймати,
Чуру малого у неволю взяти.

Оця-то погана Татарва
Й хороброго Остапа Дашковича зъ ёго лыцарями
въ степу забачала,
Дивомъ великимъ дивовала,
Думала й гадала:
Куды бъ се козаки въ невеликôй купѣ по-надъ
Днѣпромъ простовали?
Якого неприятеля воёвать вони мали?
Але нападать на козакôвъ боялась,
По-за травою ховалась,
Сѣдомъ оддалѣкъ, якъ собака вовка, провожала.
А якъ же вбачила, що вони на днѣпровськiй островъ
Хортицю прибували,
Ровы на островѣ копали, валы высыпали,
Лѣсы рубали, засѣки боёвыи складали,
Гострыи палѣ дубовыи тесали, Сѣчъ будовали,
Гармагами ёё кругомъ риштовали:
Тогдѣ бѣжить у свои авулы, миттю орду скликае,
Зъ крикомъ зъ гамомъ, якъ чорная хмара пôдъ
Сѣчъ пôдступае.
Але козаки зъ гарматъ на ихъ ударяють,

Одъ Хортицû орду одбиваютъ.
А потôмъ зъ самопалами, зъ шаблями да зъ списам'
Кôнно у степъ выступали,
Зъ самопалôвъ на Татарву, усѣ разомъ, густо повѣвали,
Списами мôцно натискали,
По степу Татарву якъ полову розметали,
Коней у нихъ одбивали,
Златосинûми киндяками да оксамитами тороки набивали;
Здобычъ побравши, до Сѣчи вертались,
Боговû молились,
Спасителю христились,
Добромъ дѣлились,
Медъ-вино корякамн попивали,
На бандурахъ да на кобзахъ выгравали,
Души побитыхъ козакôвъ поминали.

Оттакъ-то, панове, завелась тая людославная Запорозькая Сѣчь,
Тая козацькая слава,
Що по всёму свѣту дивомъ стала,
Що по всёму свѣту луговымъ гомôномъ рознслась,
Туреччинѣ да Татарщинѣ добрымъ лихомъ знати далась,
Да й Ляхамъ ворогамъ у знаки вдалась.

ДУМА ЧЕТВЕРТА.

По гетманѣ Предиславѣ гетмановавъ ще князь *Дмитро Вишневецькій*, що, одважно воюючи, попався сердечный у руки Турхамъ и въ Цариградѣ люто замученъ. А по ёго смерти гетмановавъ князь *Остапъ Ружинськiй*. Сей гетманъ луччій порядокъ въ вôйську козацькому вчинивъ, Орду коло Бѣлгорода розбивъ. А по смерти Остапа Ружинського гетмановавъ *Венжикъ Хмельницькій*, праврадѣдъ *Богдана Хмельницького*. Сей Орду пôдъ Заславьемъ тяжко розгромивъ и розôгнавъ, славы немалои козацькому вôйську доставъ. А по ёго смерти выбрали гетманомъ *Ивана Свѣрговського*.

И скоро гарматы заревли,
Сурмы й бубны загули,
Козаки новому гетмановû булаву пôднесли:
Якъ ось, послы зъ Молдавськои землѣ прибуваютъ,
Гетмановû до нôгъ упадаютъ,
Оборонить Молдавію одъ Туркôвъ благаютъ,
Великіи дары — золотыи кубки, ковшѣ,
Шаблû дорогіи въ даръ ёму предлагаютъ,
Оборонить ихъ одъ Туркôвъ гетмана благаютъ.

То гетманъ Свѣрговській Иванъ дары одъ Молдавань бере,
Золотыи кубки й ковшѣ полковникамъ своимъ роздае;
Дорогіи шаблѣ й булаты бере,
Сотникамъ и отаманамъ роздае,
Самъ на коня всѣдае,
Помѣжъ вôйськомъ проѣжжае,
Якъ орелъ сизый помѣжъ хмарами лѣтае,
Велику дôбычъ собѣ чуе-забачае,
Высоко вгору уганяе,
Силу свою пробуе-повѣряе.
Отъ же й пôшли козаки да на два шляхи,
А на трете на Чорне море.
А що первымъ шляхомъ, то пôшовъ самъ гетманъ Свѣрговській,
А другимъ шляхомъ—полковникъ Сава Ганжа,
А третîмъ шляхомъ-водою,
Днѣпровською глыбиною,
То пôшовъ кошовый отаманъ запорозькій Февько Покотило.
Вôнъ на чайкахъ зъ хоробрыми Запорозьцями выступае,
До устья Днѣстра й Дуная Чорнымъ моремъ прибувае,
Обое устья човнами своими заступае,
Нî одного судна турецького до Молдавіи Туркамъ на одсѣчъ не допускае.

А гетманъ Свѣрговськiй изъ Савою Ганжею до
города Сороки прибували,
Туркôвъ пôдъ городомъ великiй таборъ знахожали,
Зъ гарматъ на нихъ грѣмали,
Зъ самопалôвъ густо повѣвали,
Пашу турецького Кара-Мустафу въ полонъ брали,
До короля у Варшаву одсылали.
А потôмъ козаки назадъ уступили,
Золота й срѣбла одъ Молдаванъ брати не схотѣли,
Тôлько меды да вина дорогiи въ дяку принимали,
Одинъ одного частовали,
На радощахъ въ Молдавiи ликовали.

А якъ стали козаки до Бесарабiи простовати,
Мимо города Килiи прохожати:
То зустрѣвъ ихъ якiйся Ормянинъ лукавый,
Радючи гетмановû до города Килiи зъ вôйськомъ
привернути,
Приступомъ ёго добути,
«Бо Турки, каже, великiи клады въ Килiи малымъ
вôйськомъ охраняють,
«Поки козаки додому вернуться, пôджидають,
«А потôмъ, каже, тыи великiи клады до султана
провадити мають».

Тогдѣ гетманъ Свѣрговськiй да й не схаменувся:
Великого промаху давъ,
Ормянину превражому сыну вѣры понявъ,

Зъ вôйськомъ пôдъ Килію, хорошенько не огля-
дѣвшись, сунувся.
Ой ще жъ козаки й на валы не ступили,
А вороныи конû пôдъ ними чогось засмутили;
Охъ ище жъ и обѣдня пора не настала,
Якъ пôднялась изъ-пôдъ землѣ полуночна чорная
хмара,
Бочки пороху пôдъ козаками зрывала,
Козакôвъ зъ ихъ гетманомъ высоко въ гору пôд-
нимала,
Довго вертѣвши пôдъ небесами,
По пескахъ, по корчахъ, по бѣлому камêнню рос-
кидала.
И вже тогдѣ й рôдная бъ мати не пôзнала,
Де голова пана Йвана лежала.

А тимъ часомъ Турки зъ-за мурования городського
выбѣгали,
На обозъ козацькій вдаряли,
Козакôвъ багацько выстинали,
Багацько й у неволю похватали;
А бôлше то горе, що Кôшку Самôйла въ неволю
взяли,
Которого козаки за родного батька мали,
Не разъ, не два й за кошового ёго обирали,
Велику надѣю на ёго въ войнѣ покладали.
А потôмъ невѣрныи довго ще по полю нашихъ
гнали,

Ажъ поки ночныи туманы козакôвъ кругомъ об-
гортали
И якъ орелъ своихъ дѣтокъ, закрывали.

Ой не весело жъ було козакамъ до дому тогдѣ
вертатись:
Свого гетмана втерявши, стыдъ и соромъ бувъ
передъ людъ хрищеный показатись.
Тогдѣ-то вже бандурники й кобзарѣ одъ села до
села по Вкраинѣ прохожали,
Поминъ гетмановû Свѣрговському одправляли,
Славныи дѣла ёго люду Божому оповѣдали,
На бандурахъ да на кобзахъ выгравали,
Пѣснû жалôбныи про ёго прокладали:

«Якъ того пана Йвана,
«Що Свѣрговського гетмана,
«Да якъ бусурманы пôймали,
«То голову ёму рубали,
«Ой голову ёму рубали
«Да на бунчукъ вѣшали,
«Да у сурмы выгравали,
«Зь ёго ґлумовали.
«А изъ низу хмара стягала,
«Що воронôвъ ключа налêтала,
«По Вкраинѣ туманы клала,
«А Вкраина сумовала,
«Ой Вкраина сумовала,

«Свого гетмана оплакала.
«Тогдѣ буйнû вѣтры завѣвали:
«—Де жъ вы нашого гетмана сподѣвали?
«Тогдѣ кречеты налѣтали:
«—Де жъ вы нашого гетмана жалковали?
«Тогдѣ орлы загомонѣли:
«—Де жъ вы нашого гетмана схоронили?
«Тогдѣ жайворонки повилися:
«—Де жъ вы зъ нашимъ гетманомъ простилися?
«—У глыбокôй могилѣ,
«Биля города, биля Килiи,
«На турецькôй линѣи».

ДУМА ПЯТА.

Не забаромъ пôсля смерти Свѣрговського
Козаки раду въ Чигринѣ собирали,
Усѣхъ сотникôвъ и полковникôвъ изкликали,
Гетманомъ *Богдана Ружного* наставляли.

То не вѣтеръ буйный по степахъ вые-завывае,
То не ханъ татарськiй на Вкраину вôйсько свое
насилае,
Щобъ воно Вкраину, рôдну мати нашу, безневин-
но плюдровало,

Жôнокъ, да дѣтокъ, да добро наше въ полонъ брало-
забирало,
Коней да овець, усю Божую скотину въ свои джере-
ла заганяло,
Козацьки холѣвы розбивало й розоряло:
То голêнный Богданко усѣхъ козакôвъ у громаду
созывае,
Усѣхъ козакôвъ, и служивыхъ, и простыхъ,
И сусѣдôвъ, и пôдсусѣдкôвъ, и хорунжихъ,
И прочихъ иныхъ старшихъ,
Усѣхъ хоробрыхъ сотникôвъ и полковникôвъ у купу
ззывае, склнкае,
До громады собирае,
А самъ посерединѣ выхожае,
Святымъ мѣстамъ три поклоны покладае,
А на чотыри стороны по одному поклону,
Да козакамъ одинъ поклонъ,
Да ще сотникамъ да полковникамъ одинъ поклонъ;
До Бога молитву читае,
А до козакôвъ до всîеи громады такъ промовляе:
«То не вѣтеръ буйный по степахъ вые-завывае,
«То не ханъ татарськiй на Вкраину вôйсько свое
насылае,
«Щобъ воно Вкраину, рôдну мати нашу, плюн-
дровало,
«Жôнокъ, да дѣтокъ, да добро наше въ полонъ
брало-забирало,

«Коней да овець, усю Божую скотину въ свои джерела заганяло,
«Козацьки холѣвы розбивало й розоряло:
«То король Полщи намъ и вамъ подарокъ высылае,
«Великій даръ дарує,
«Насъ и васъ шануючи й поважаючи.
«Хоче вôнъ, щобъ вы, братцû, хоробрыи козаки товариши,
«За ёго, короля Полщи, Бога молили,
«Да ёму, королю Полщи, якъ Боговû, що живе высоко на небѣ,
«По вѣрѣ й по правдѣ служили:
«Ляхôвъ бы не били,
«А зъ ними якъ зъ рôдними братами жили,
«На Москалêвъ бы нападали,
«Татарôвъ бы побивали й воёвали.
«А за сее вашому гетманові,
«Голêнному Богданкові,
«Да й вамъ зъ нимъ великій даръ дарує;
«А той великій подарокъ-даръ: булава золота,
«Да хоругва зъ срêбла,
«Да бунчукъ зъ жеребця.
«Да ще той король Полщи пише-приписує:
««Хай, ка, твои козаки товариши служать мêнѣ вѣрою й правдою,
««Якъ великому тому Боговû, що живе высоко на небѣ.
««А якъ не будутъ служить мêнѣ вѣрою й правдою,

««То я имъ тогдѣ другій подарокъ подарую,
««Хоробою ихъ порадую,
««Хоробою тяжкою да важкою»».

А козаки тее зачували,
До свого отамана промовляли:
«Оце жъ намъ король Полщи великій подарокъ-
даръ даруе,
«А не послужимъ мы ёму вѣрою й правдою,
«То й хоробою, бачъ, якоюсь насъ порадуе.
«Якою жъ то хоробою?
«Чи не слободою?
«Да якъ бы вже отою хоробою, що слободою,
«То всѣмъ намъ товарищамъ козакамъ
«Иншихъ даро̂въ и не треба;
«Служили бъ мы ёму, королю Полщи, по вѣрѣ й по
правдѣ,
«Якъ тому Богові, що живе высоко на небѣ,
«Ляхо̂въ бы не били,
«И зъ ними якъ зъ ро̂дными братами жили,
«На Москале̂въ бы нападали,
«Татарву бы воёвали,
«И во вѣки вѣчныи
«Не зломъ, а добромъ да молитвою
«Свого пана великого,
«Короля Полщи именитого,
«Якъ батька шановали».

Оце казавши, да й замовчали.
Тогдѣ гетманъ голѣнный Богданко
До писара свого
Хомы Безродного
Да до курѣнныхъ прохаючи пôдступае,
И одного й другого барзо выпытуе-сповѣдуе,
Те й друге такъ и такъ выкладуе,
Походъ пôдъ Турка козакамъ обѣщуе
Да велику здобыченьку на походѣ великому.

Такъ и такъ козаки громаду свою розкладали,
Велику пораду мали,
У походъ выступали:
Козаки Запорозькіи зъ кошовымъ своимъ Нечаемъ.
Чорнымъ моремъ пôдъ татарськiй городъ Кефу
пôдплывали,
Козаки гетманськіи зъ гетманомъ Богданкомъ
Румомъ туды жъ черезъ Перекопъ простовали,
Коло самои линѣи Перекопськои татарську велику
орду розбивали,
Мовъ баба бўряки, рубали,
Мовъ молотникъ у клунѣ цѣпомъ солому, розме-
тали,
До города Кефы прибували,
Той городъ плюндровали,
Бѣдныхъ неволникôвъ изъ неволû вызволяли.
А якъ стали до Бакчисарая й Козлова козаки ся
зближати,

Стали ихъ послы одъ хана переймати,
Гетманові до ногъ упадати,
Купы червонцêвъ передъ нимъ насыпати.
То голêнный Богданко й кошовый Нечай
Жовтыми чобôтьми тіи купы червонцêвъ розгортали й розкидали,
Козакамъ на тютюнъ оддавали,
Сами примирье зъ крымськимъ ханомъ пріймали,
Весело додому зъ славою великою повертали,
Мимо города Киліи прохожали,
На городъ ударяли,
Городъ до остатку руйновали,
Усѣхъ Туркôвъ и Ормянъ выстинали,
Поминки гетманові Свѣрговскому справляли.

Да за того жъ короля Степана
Ще разъ козаки за вѣру христіянську въ походъ выступали,
Мимо самого Перекопа на Турка, черезъ Черкеськую землю, простовали,
Турка рубали й плюндровали,
Добычу велику въ его одбивали,
Да тутъ же й гетмана свого пôдъ горою, пôдъ густою рокитою знахожали,
Глыбоку могилу копали,
На могилѣ курганъ насыпали,
Биля кургана-могилы коня турецького гетманського зоставляли,

Похоронъ гетманові Богданкові правили-одправляли.
Тутъ ёму й по вѣкъ лежати!
Добычу свою побравши, до дому вертались,
Богові молились,
Спасителю христились,
Добромъ дѣлились.

ДУМА ШЕСТА.

Не довго Богданко гетмановавъ,
Милосердному Богу душу оддавъ.
Тогдѣ козаки по ёму якъ по рôдному батькові сумовали,
Раду собирали,
Ивана Серпягу, що звався й *Пôдковою*, гетманомъ настановляли,
И заразъ зъ нимъ, сѣвши въ човны,
На Чорнее море заодно зъ Запорозцями выступали,
Далеко Чорнымъ моремъ гуляли,
На Турецьку землю простовали.

А по Чорному по глыбокому моречку,
Да по широкому да по далекому Дунаечку

Злая буря выхожае-выступае,
Козакôвъ до землѣ чуждои провожае,
А изъ низу буйный вѣтеръ вѣе-повѣвае,
А по Чорному моречку супротивна филя вставае,
Да по Чорному морю вовкомъ-сѣроманцемъ лае й
гукае.

Збиралися козаки товарищи, всѣ хоробрыи Запо-
розцû,
Про тую бурю мирковати,
Тихои погодоньки по-надъ синûмъ моремъ-Дунаемъ
пôджидати.
А злая буря все бôлшъ выступала
Да й нû трошки по Чорному морю глыбокому,
По Дунаечку далекому да широкому,
Тая буря не внимала,
А все злѣйшъ громомъ по небу тарахтала,
А блискава мêжъ хмарами лыскала.

Оттогдѣ гетманъ Ивасенько Серпяга
Козакôвъ товаришôвъ до себе пôдзывае,
До козакôвъ товаришôвъ такъ и такъ промовляе:
«Ой вы, панове, рôдныи мои братцû,
«Хоробрыи мои товариши, козаки Запорозцû!
«Слухомъ нûколи не слухано
«И видомъ нûколи не видано,
«Щобъ такая буря злая
«На козакôвъ такъ мôцно выступала й уставала,

«Щобъ такимъ громомъ-блискавкою тарахтала й
лыскала,
«Да щобъ вы, панове товариши, ось такъ довго-
довгенько стояли,
«Тихои погодоньки биля моря-Дуная пôджидали».

А козаки тее зачували
Да й усѣ замовчали.

«Коли жъ мы тои бусурманщины лякалися?
Каже знову гетманъ:
«Коли жъ таки мы вôдъ неи де-небудь ховалися?
«А теперечка не то бусурманщины, але й бури
злякалися,
«Тихои погодоньки пôджидаючи,
«Да на злую й лихую бурю жалуючи,
«Зо всѣмъ надôрвалися».

А козаки тее зачували
Да й усѣ мовчки замовчали,
Барзо, барзо раховали,
Нûчого не промовляли,
Одинъ на одного споглядали,
Въ походъ выступали.

Оце жъ идуть вони не день, не два, не три й не
чотыри.
А злая буря лихая по Чорному моречку,

Да по далекому Дунаечку
Барзо унимала,
Да й супротивная филя въ свои домовины, въ ковбанюги забѣгала,
Да тамъ и пропадала.
А козаки Боговû молитвы посылали,
По три поклоны покладали,
Вôдпочинье мали.

А потôмъ всѣ козаки въ походъ выступали,
Изъ своимъ хоробрымъ гетманомъ,
Серпягою Йваномъ,
Тяжко нехриста розбивали,
Думали й гадали,
Да й пôдъ городомъ Керманомъ
Изъ бусурманськимъ салтаномъ
Примирье мали:
У ёго всю худобу вôднимали,
Усѣхъ Татаръ-буряковъ розбивали,
Тихою погодонькою,
Зъ гарною добыченькою
До дому привертали.

А на другiй рôкъ зъ тимъ же гетманомъ,
Козаки въ Волощину ходили,
Господаря волоського Петра въ Турецьку землю прогнали,
А свого гетмана,

Серпягу Йвана
Господаремъ надъ Волохами настановили.
Але Турокъ листы до короля до Степана засылавъ,
Голову Серпяжину выдать прохавъ;
А якъ не выдасть, то вôйськомъ вдарити на Полщу
стращавъ,
Да й Волохамъ зъ Цариграда не ласкаво бунчу-
комъ махавъ.

То Ляхи зъ Волохами великій страхъ собѣ мали,
Пана Серпягу до города Львова на бенкетъ лестно
закликали,
Виномъ да медомъ частовали,
Голову ёму одрубали,
До султана турецького посылали.
А козаки, тѣло ёго взявши,
У Каневъ привêзши,
Чесно поховали.

ДУМА СЕМА.

Отожъ скоро пронеслась чутка по Вкраинѣ,
Що гетмана Серпягу Ляхи вже згубили:
Заразъ козацство зъ старшиною до Чигрина при-
бувало,

Гетманомъ *Якова Жаха,* Серпягового друга, настановляло,
На Волоховъ выступало.

А Волохи того не ждуть не гадають,
Медъ-вино зъ Турками въ Букарестѣ попивають.
Ажъ ось козаки пôдъ муры городськіи прибувають,
Зъ гарматъ гукають,
Муры розбивають,
У городъ ухожають,
Зъ самопалôвъ густо повѣвають,
Усѣхъ Туркôвъ и Волохôвъ якъ пухъ розметають.
А потôмъ самыхъ главныхъ пузанôвъ, що выдали на смерть Серпягу, половили,
Середъ мѣста повѣшали, надпись надъ ними прибили:
«Оттакъ зрадцû й вѣроломцû пропадають,
«Що правды й одваги въ серцѣ не мають,
«Свого батька ради страху турецького погубляють».

А потôмъ скарбы великіи въ Волощинѣ забирали,
До дому весело повертали.

Ой не вспѣли жъ козаченьки добро подѣлити,
Якъ надôйшли суровыи одъ короля Степана листы.
Ой не вспѣли жъ козаченьки на радощахъ погуляти,
Якъ ставъ король Степанъ Жаха на судъ за Волохôвъ звати.

Але Жахъ добре догадавсь,
У Каневськôмъ манастырѣ пôдъ чорною рясою
сховавсь,
Королевû въ руки доброволне не оддавсь;
Але вже сердега й одъ булавы гетманськои од-
цуравсь,
Зъ свѣтомъ на вѣки попрощавсь,
Боговû единому служити почавъ,
Щобъ милосердный Бôгъ грѣшную душу ёго въ
царство небеснее принявъ.

Оттогдѣ вже козаки раду собирали,
Нового собѣ гетмана зъ полковниковъ *Семена
Скалозуба* выбирали.
То гетманъ Скалозубъ, бажаючи дуже Турка за
Серпягу й Жаха покарати,
Зачавъ до обозу козакôвъ великую силу стягати;
А потомъ сѣвши на запорозькіи чайки,
Днѣпромъ на Чорнее море до острова Тендрова
выплывавъ,
На островѣ Тендровѣ одпочинокъ мавъ,
Козакôвъ пôдъ города турецькіи приморськіи на
розглядины посылавъ.

Отъ у той-то часъ, панове, изъ города зъ Трапе-
зонта выступала галера,
Трома цвѣтами процвѣтана-малёвана:
Ой первымъ цвѣтомъ процвѣтана—

Златосинîми киндяками побивана,
А другимъ цвѣтомъ процвѣтана—
Гарматами арештована,
Третîмъ цвѣтомъ процвѣтана—
Турецькою бѣлою габою покровена.
Ой у тôй галерѣ Алканъ-паша, трапезонське княжа,
гуляе.
Маеть собѣ избранного люду: сêмсотъ Туркôвъ,
яньичаръ штыреста
Да бѣдного неволника пôвчварта-ста,
Безъ старшины вôйськовои.
Первый старшій мêжъ ними пробуваеть Кôшка
Самôйло, панъ кошовый,
Другій Марко Рудый, судья вôйськовый,
Третій Мейсій Грачъ,
Вôйсковый трубачъ,
Четвертый Ляхъ Бутурлакъ, клюшникъ галерськiй,
Сотникъ переяславськiй,
Недовѣрокъ христiянськiй,
Що бувъ три годы въ неволѣ,
Десять лѣтъ якъ ставъ по волѣ,
Потурчився, побусурманився
Для панства великого,
Для лакомства несчасного.

Отъ у тôй-то галерѣ вони одъ пристанî далеко
одъѣжжали,
Чорнымъ моремъ далеко гуляли,

Противъ города Кефы великій да довгій одпочинокъ мали.
Ой представиться жъ Алкану-пашѣ сонъ дивенъ, барзо дивенъ, на прочудо!
То Алканъ-паша
Трапезонське княжа,
На Турковъ-яныичаръ, на бѣдныхъ невольниковъ поклякае:
«Турки, каже, Турки-яныичаре и вы, бѣдныи невольники!
«Который бы могъ Турчинъ-яныичаръ сей сонъ одгадати,
«Могъ бы ёму три грады турецькіи даровати;
«А который бы могъ бѣдный невольникъ одгадати,
«Могъ бы ёму листы вызволенй писати,
«Щобъ не мôгъ нйгде нй хто зачепати».

Сее Турки зачували,
Нйчого не сказали;
Бѣдныи невольники хочъ добре знали,
Собѣ промовчали.
Тôлько обôзветься мêжъ Туркôвъ Ляхъ Бутурлакъ,
Клюшникъ галерській, сотникъ переяславській,
Недовѣрокъ христіянскій:
«Якъ же, каже, пашо, твôй сонъ одгадати,
«Що ты не хочешъ намъ повѣдати»?

—«Такій мêнѣ, небожата, сонъ приснився,

«Що бодай нйколи не явився!
«Видиться, моя галера цвѣтована-малёвана
«Стала вся ободрана, на пожаръ спускана;
«Видиться, мои Турки-яньічаре стали всѣ въ пень порубаны;
«А видиться, мои невольники, которыи були въ неволѣ,
«То всѣ стали по волѣ;
«Видиться, мене отаманъ Кôшка на три части розтявъ,
«У Чорнее море пометавъ».

То ляхъ Бутурлакъ тее зачувае,
Словами промовляе:
«Алканъ-пашо, трапезонське княжа,
«Молодее паня!
«Сей тобѣ сонъ не буде нймало зачепати,
«Скажи тôлько мêнѣ лучче бѣдного невольника доглядати,
«Зъ ряду до ряду сажати,
«По два, по три кайданы на руки й на ноги набивати,
«Зъ ряду до ряду сажати,
«Червонои таволги по два дубця брати,
«По шіяхъ затинати,
«Кровъ христіянську на землю проливати».

То якъ скоро тее Турки зачували,
Одъ пристанй галеру ще дальше одпускали.

Бѣдныи неволники до опачинъ руками пріймали,
Щироглыбокои морськои воды доставали.
То якъ скоро тее зачували,
Одъ пристанй галеру ще далше одпускали,
До города Козлова, до дѣвки Санджакôвны на залёты поспѣшали.

То дѣвка Санджакôвна на встрѣчу выхожала,
Алкана-пашу въ городъ Козловъ зо всѣмъ вôйськомъ затягала,
Алкана за бѣлу руку брала,
У свѣтлицû-камяницû зазывала,
За бѣлу скамыю сажала,
Дорогими напитками наповала,
А вôйско середъ рынку сажала,
Медомъ-горѣлкою вгощала.
То Алканъ-паша,
Трапезонське княжа,
Не дуже дорогіи напитки вживае,
Якъ до галеры двохъ Турчинôвъ на пôдслухи посылае,
Щобъ не мôгъ Бутурлакъ Кôшку Самôйла одмыкати,
Поручъ себе сажати.

Отъ, якъ тіи два Турчина до галеры прибували,
То Кôшка Самôйло, отаманъ запорозькій, словами промовляе:

«Ой Ляше Бутурлаче, брате старесенькій!
«Колись и ты бувъ у такôй неволѣ, якъ мы теперя.
«Добро намъ учини,
«Хочъ насъ старшину одомкни.
«Нехай бы й мы въ городѣ погуляли
«Паньске весѣлье знали».

А Лях Бутурлакъ: «Ой Кôшко Самôйлу, отамане
запорозькій,
«Батьку козацькій!
«Добро вчини,
«Вѣру христіянську пôдъ ноги пôдтопчи,
«Хрестъ на собѣ поламни.
«А якъ будешъ вѣру христіянську пôдъ ноги топ-
тати,
«Будешъ у нашого пана молодого за рôдного брата
пробувати».

То Кôшка Самôйло тее зачувавъ,
До ёго промовлявъ:
«Ой Ляше Бутурлаче, недовѣрку христіянській!
«Бодай же ты того не дождавъ,
«Щобъ я вѣру христіянську пôдъ ноги топтавъ!
«Хочъ буду до смерти бѣду да неволю пріймати,
«А бубу вѣру христіянську й славу козацьку по
вѣкъ шановати:
«Ваша вѣра погана,
«Земля проклята»!

Скоро Лихъ Бутурлакъ тее зачувае,
Кôшку Самôйла въ щоку затинае:
«Ой, каже, Кôшко Самôйлу, отамане запорозькій!
«Будешъ ты мене въ вѣрѣ христіянськôй укоряти,
«Буду тебе паче всѣхъ невольникôвъ доглядати,
«Старыи й новыи кайданы направляти,
«Ланцюгами впоперекъ втрое буду брати»!

То якъ скоро тіи два Турчина тее зачували,
До Алкана-паши прибували:
«Алканъ-пашо, трапезонське княжа!
«Безпечне гуляй:
«Доброго й вѣрного клюшника маешъ:
«Кôшку Самôйла въ щоку затинае,
«Въ турецьку вѣру ввертае».

То Алканъ-паша, трапезоньске княжа, великую
радôсть мало,
Пополамъ дорогіи напитки роздѣляло:
Половину на галеру одсылало,
Половину зъ дѣвкою Санджакôвною вживало.

Ставъ Алканъ-паша дорогіи напитки пити-пôдпи-
вати,
Стали умыслы козацьку голову клюшника розби-
вати:
«Господи! е въ мене що й спити и сходити,
«Тôлько нѣ зъ кимъ объ вѣрѣ христіянськôй по-
говорити»!

До Кôшки Самôйла прибувае,
Поручъ себе сажае,
Дорогого напитка метае,
По два, по три кубка въ руки наливае.
То Самôйло Кôшка по два, по три кубка въ руки бравъ,
То въ рукава, то въ пазуху скрôзь третю хустку додолу пускавъ.
А Ляхъ Бутурлакъ по единому выпивавъ,
Да такъ напився,
Що зъ нôгъ звалився.
Тогдѣ Кôшка Самôйло Ляха Бутурлака на лôжку якъ дитину спати клавъ,
Самъ восѣмдесятъ чотыри ключѣ зъ-пôдъ голôвъ выймавъ,
На пяти чоловѣкъ по ключу роздававъ:
«Козаки панове! добре майте,
«Одинъ одного одмыкайте,
«Але кайданôвъ изъ рукъ и зъ нôгъ не скидайте,
«Полуночнои годины дожидайте».

Тогдѣ козаки одинъ одного одмыкали,
Кайданôвъ изъ рукъ и зъ нôгъ не скидали,
Полуночнои годины дожидали.
А Кôшка Самôйло чогось одгадавъ,
За бѣдного невольника ланцюгами втрое себе прийнявъ,
Полуночнои годины дожидавъ.

Стала полуночна година наступати,
Ставъ Алканъ-паша зъ вôйськомъ до галеры при-
бувати.
То до галеры прибувавъ,
Словами промовлявъ:
«Вы, Турки-янычаре, помаленьку ячѣте,
«Мого вѣрного клюшника не збудѣте,
«Сами жъ добре помêжъ рядами прохожайте,
«Всякого чоловѣка оглядайте,
«Бо вôнъ теперъ пôдгулявъ,
«Щобъ кому пôльги не давъ».

То Турки-янычаре свѣчи въ руки брали,
Помêжъ рядами прохожали,
Всякого чоловѣка оглядали.
Бôгъ помôгъ, за замокъ руками не прiймали:
«Алканъ-пашо, безпечне почивай:
«Доброго й вѣрного клюшника маешъ:
«Вôнъ бѣдного неволника зъ ряду до ряду поса-
жавъ,
«По два, по три старыи кайданы й новыи по-
справлявъ,
«Кôшку Самôйла ланцюгами втрое принявъ».

Тогдѣ Турки-янычаре въ галеру вхожали,
Безпечне спати полягали,
А которыи хмелныи були, на сонъ знемогали,
Коло пристанѝ Козловськои спати полягали.

А Кôшка Самôйло полуночнои години дождавъ,
Самъ мêжъ козакôвъ уставъ,
Кайданы изъ рукъ и зъ нôгъ у Чорнее море поскидавъ,
У галеру вхожае,
Козакôвъ пробужае,
Шаблû булатныи на выбôръ выбирае,
До козакôвъ промовляе:
«Вы, панове молодцѣ, кайданами не стучѣте,
«Ясыны не вчинѣте,
«Нû которого Турчина въ галерѣ не збудѣте».

То козаки добре зачували,
Сами зъ себе кайданы скидали,
У Чорнее море пометали,
Нû одного Турчина не збудили.
Тогдѣ Кôшка Самôйло до козакôвъ промовляе:
«Вы, козаки молодцѣ, добре, братія, майте,
«Одъ города Козлова забѣгайте,
«Турокъ-яныча́ръ въ пень рубайте,
«Которыхъ живцемъ у Чорнее море кидайте».

Тогдѣ козаки одъ города Козлова забѣгали,
Турокъ-яныча́ръ въ пень рубали,
Которыхъ живцемъ у Чорнее море повкидали.
А Кôшка Самôйло Алкана-пашу зъ лôжка взявъ,
На три части розтявъ,
У Чорнее море пометавъ,

До козакôвъ промовлявъ:
«Вы, панове молодцѣ, добре дбайте,
«Всѣхъ у Чорнее море кидайте,
«Тôлько Ляха Бутурлака не рубайте,
«Между вôйськомъ для порядку за ярызу вôйсько-
вого зоставляйте».

Тогдѣ козаки добре мали,
Всѣхъ Туркôвъ у Чорнее море пометали,
Тôлько Ляха Бутурлака не зрубали,
Между вôйськомъ для порядку за ярызу вôйсь-
кового зоставляли.
Тогдѣ галеру одъ пристанû одпускали,
Сами Чорнымъ моремъ далеко гуляли.

Ажъ ось у недѣлю,
У полуденну годину,
Ляхъ Бутурлакъ одъ сна пробужае,
По галерѣ поглядае,
Що нû одного Турчина въ галерѣ немае.
Тогдѣ Ляхъ Бутурлакъ изъ лôжка вставае,
До Кôшки Самôйла прибувае,
У ноги впадае:
«Ой Кôшко Самôйлу, отамане запорозькій,
«Батьку козацькій!
«Не будь же ты на мене,
«Якъ я бувъ на останцѣ вѣка мого на тебе!
«Бôгъ тобѣ допомôгъ непріятеля побѣдити,
«Да не вмѣтимешъ у землю христіянську входити.

«Добро ты вчини,
«Половину козаковъ у оковы до опачинъ посади,
«А половину въ дороге турецьке платье наряди-
«Якъ будемо одъ ґорода Козлова до города Цари:
града гуляти,
«Будуть изъ города Цариграда дванадцять галеръ
выбегати,
«Будуть Алкана-пашу зъ дѣвкою Санджаковною
по залётахъ поздравляти:
«То якъ будешъ одвѣтъ оддавати»?

Якъ Ляхъ Бутурлакъ навчивъ,
Такъ Кошка Самойло, отаманъ запорозькій, й учи-
нивъ:
Половину козаковъ до опачинъ у оковы посадивъ,
А половину въ дороге турецьке платье нарядивъ.

Стали одъ города Козлова до города Цариграда
гуляти,
Стали зъ Цариграда дванадцять галеръ выбегати
И галеру зъ гарматы торкати,
Стали Алкана-пашу зъ дѣвкою Санджаковною по
залётахъ поздравляти.
То Ляхъ Бутурлакъ чогось догадавъ,
Самъ на чердакъ выступавъ,
Турецькимъ бѣленькимъ завиваломъ махавъ;
Разъ то мовить по грецьки,
У друге по турецьки,

Каже: «Вы, Турки-яньчаре! помаленьку, братія, ячѣте,
«Одъ галеры одвернѣте,
«Бо теперъ вôнъ пôдгулявъ, на впокоѣ спочивае,
«На похмêлье знемогае,
«До васъ не встане,
«Головы не зведе.
«Казавъ: «Якъ буду назадъ гуляти,
««То не буду вашои милости й по вѣкъ забувати»».

Тогдѣ Турки-яньчаре одъ галеры одвертали,
До города Цариграда убѣгали,
Изъ дванадцяти штукъ гарматъ грêмали,
Яссу воздавали.
А козаки добре собѣ дбали,
Сêмдесятъ гарматъ собѣ арештовали,
Яссу воздавали,
На Лиманъ-рѣку испадали,
Къ Днѣпру-славуть, и низенько вклоняли:
«Хвалимъ Тя, Господи, й благодаримъ!
«Були тринадцять годъ у неволѣ,
«А теперъ чи не дасть намъ Бôгъ хочъ на часъ по волѣ»!

А у Тендровѣ островѣ Семенъ Скалозубъ зъ вôйськомъ на заставѣ стоявъ,
Да на тую галеру поглядавъ,
До козакôвъ словами промовлявъ:
«Козаки, панове молодцѣ!

«Що сія галера, чи блудить,
«Чи светомъ нудить,
«Чи много люду королевського мае,
«Чи за великою добиччу ганяе?
«То вы, панове, добре майте,
«По двѣ штуки гарматъ набивайте,
«Тую галеру зъ Грознои гарматы привѣтайте,
«Гостинця ёй дайте.
«Коли Турки-яныччаре, то въ пень рубайте,
«Коли жъ бѣдныи неволники, то помочи дайте».

Тогдѣ козаки промовляли:
«Семене Скалозубе, гетмане запорозькій,
«Батьку козацькій!
«Сія галера не блудить,
«Нû светомъ нудить,
«Нû много люду королевського мае,
«Нû за великою добиччу ганяе,
«А, може, се бѣдный давнîй неволникъ изъ неволû
втêкае».

—«Але вы, братцû, каже гетманъ, вѣры не доймайте,
«Хочъ по двѣ гарматы набивайте,
«Тую галеру зъ Грознои гарматы привѣтайте,
«Гостинця ёй дайте.
«Якъ Турки-яныччаре, то въ пень рубайте,
«А якъ же бѣдный неволникъ, то помочи дайте».

Тогдѣ козаки, якъ дѣти, не гараздъ починали,
По двѣ штуки гарматъ набивали,
Тую галеру зъ Грознои гарматы привѣтали,
Три доски въ суднѣ выбивали,
Воды днѣпровськои напускали.

Тогдѣ Кôшка Самôйло, отаманъ запорозькій, самъ на чердакъ выступавъ,
Червоныи хресчатыи давнû корогвы зъ кишенû вынимавъ,
Розпустивъ, до воды похиливъ,
Самъ низенько вклонивъ:
«Козаки, панове молодцѣ!
«Сія галера не блудить,
«Нû светомъ нудить,
«Нû много люду королевського мае,
«Нû за великою добыччу ганяе,
«Се есть бѣдный давнûй неволникъ Кôшка Самôйло зъ неволû втêкае!
«Були тринадцять годъ у неволѣ,
«Теперъ чи не дасть Бôгъ хочъ на часъ по волѣ»!
То козаки въ каюки скакали,
Тую галеру за малёванû облавки брали,
Да на пристань стягали,
Одъ дуба до дуба на Семена Скалозуба паёвали,
Тую галеру на пристань стягали.
Тогдѣ златосинûи киндяки—
На козаки,

Златоглавы—
На отаманы,
Турецьку бѣлую габу—на козаки на бѣляки,
А галеру на пожаръ спускали,
А срѐбло-злато на три части паѐвали:
Первую часть брали,
На церквы накладали:
На святого Межигорського Спаса,
На Трехтомировській манастыръ,
На святую Сѣчовую Покрову давали,
Котори давнı̂мъ козацькимъ скарбомъ будовали,
Щобъ за ихъ встаючи й лягаючи милосердного
Бога благали;
А другую часть помѐжъ собою паѐвали,
А третю часть брали,
Очертами сѣдали,
Пили да гуляли,
Изъ семипядныхъ пищалей грѐмали,
Кôшку Самôйла по волѣ поздравляли:
«Здоровъ, кажуть, здоровъ, Кôшко Самôйлу, отамане запорозькій!
«Не загинувъ еси въ неволѣ,
«Не загинешъ зъ нами козаками по волѣ»!

ДУМА ВОСЬМА.

Рады були козаки, що Кôшку Самôйла знову мѣжъ собою мали,
Але скоро ихъ друга недоля постигала:
Сила велика Туркôвъ на морѣ на ихъ коло города Керчи напала,
Кругомъ кораблями да галерами ихъ човны обгортала,
Козакôвъ розбивала,
Которыхъ у Чорному морѣ потопила,
Которыхъ живцемъ у неволю зъ самимъ гетманомъ Скалозубомъ забрала.
Отогдѣ-то козаки на бѣсурманськôй землѣ пропадали,
Тяжко, тяжко жалковали,
Плачучи гôрко, свою рôдну Вкраину споминали.
Тогдѣ далася бѣдному невольнику тяжкая неволя добре знати:
Кайданы руки й ноги позъѣдали,
Сырая сырицця до жовтои костѣ тѣло козацькее проѣдала.

То бѣдныи невольники на кровъ, на тѣло погля-
дали,
Объ вѣрѣ христіянськôй гадали,
Землю Турецькую,
Вѣру бѣсурманськую
Проклинали:
«Ты, земле Турецькая,
«Ты, вѣро бѣсурманськая!
»Ты еси наповнена сребромъ, златомъ и дорогими
напитками,
«Тôлько що бѣдному невольнику на свѣтѣ невôльно,
«Що бѣдныи невольники въ тобѣ пробуваютъ,
«Празника Рождества, нû Воскресенія не знаютъ,
«Усе въ неволѣ проклятôй,
«На каторзѣ турецькôй
«На Чорнôмъ морѣ пробуваютъ,
«Землю Турецькую,
«Вѣру бѣсурманськую,
«Проклинаютъ:
«Ты, земле Турецька,
«Ты, вѣро бѣсурманська,
«Ты, розлуко христіянська!
«Уже бо ты розлучила не единого за сêмъ лѣтъ
войною
«Мужа зъ жоною,
«Брата зъ сестрою,
«Дѣтокъ маленькихъ зъ отцемъ и маткою»!

Ой поклоняеться жъ бѣдный неволникъ изъ землѣ Турецькои,
Изъ вѣры бѣсурманськои,
У города христіянськіи
До отця до матусѝ.
Ой не може жъ вôнъ имъ самъ поклонитися,
Тôлько поклоняется голубонькомъ сивенькимъ:
«Ой ты, голубонько сивенькій!
«Ты высоко лѣтаешъ,
«Ты далеко буваешъ.
«Полени ты въ города христіянськіи
«До отця мого до матусѝ,
«Сядь-пади,
«На подвôрьи отцевськôмъ жалôбненько загуди,
«Объ моѣй пригодѣ козацькôй припомяни:
«Нехай отець и матуся мою пригоду козацьку знають,
«Статки-маетки збувають,
«Великіи скарбы собирають,
«Головоньку козацькую зъ тяжкои неволѝ вызволяють;
«Бо якъ стане Чорне море согрѣвати,
«То не знатиме отець-мати,
«У которôй каторзѣ шукати:
«Чи въ пристанѝ Козловськôй, чи въ городѣ Цариградѣ на базарѣ.
«Будуть ушкалы Турки-янычаре набѣгати,
«За Червонее море, у Орабську землю, запродавати,

«Будуть срêбло-злато не лѣчачи,
«Сукна дорогіи не мѣрячи
«За ихъ брати.
«Ой вызволь, Боже, бѣдного неволника на свято-
руській берегъ,
«На край веселый,
«Мêжъ народъ хрищеный»!

ДУМА ДЕВЯТА.

Ой у нашôй у славнôй Вкраинѣ
Бували колись престрашныи злыгоднû, бездольнû
годины,
Бували й моры, й вôйськови чвары.
Нûхто Вкраинцêвъ не ратовавъ,
Нûхто за ихъ Боговû молитовъ не посылавъ,
Тôлько святый Богъ нашихъ не забувавъ,
На велики зусилья, на вôдповѣдья державъ,
Тôлько Богъ святый знавъ,
Що вôнъ думавъ, гадавъ, замышлявъ,
Якъ невзгодины на Вкраинську землю посылавъ.

Ой то жъ була найгôршая, найстрашнѣйша чвара,
Що зъ Ляхами да за вѣру православну стала.

Задумали нечестивыи Ляхи церкву православну
руйновати,
Унѣю на Вкраину впроважати,
Благочестіе скореняти,
Народъ христіянській у вѣру кателицьку ввертати.
Але наши на те не приставали,
Мечемъ свою предковѣчну вѣру одъ Ляхôвъ и
ксёнзôвъ обороняли.
Тогдѣ окаянныи Ляхи гетмана нашого Косѣнського
пôймали,
У каменный стовбъ замуровали,
А на Вкраину жолнѣрôвъ наслали,
По церквахъ зъ голыми шаблями порозставляли,
Щобъ вони гвалтомъ народъ христіянській
Молитись по лядськи примушали;
Попôвъ нашихъ православныхъ изъ олтаря про-
ганяли,
Пôдсмыканыхъ ксёнзôвъ на ихъ мѣста у престола
поставляли.
Оттакъ Ляхи надъ святою вѣрою глумились,
Бога не страшились,
Людей не стыдились!

А тимъ часомъ велено жолнѣрству въ города украин-
ськіи вступати,
Выбрать нового гетмана не давати,
Народъ силою въ кателицство повертати.
Але наши у городѣ въ Чигринѣ раду собирали,

Думали й гадали,
Довго, довго раховали,
На гетманство *Павла Наливайка,* хороброго лыцаря,
обирали,
Богу помолились,
Изъ Ляхами биться безустанне за святую вѣру
зговорились.

Ой не день и не два Ляхи Вкраину плюндровали,
Нй на часиночку одпочинння не мали,
Коней навзаводахъ день и нôчъ держали,
До гетмана Наливайка дорогу верстали.
А гетманъ хоробрый Наливайко, що вôнъ думае-
гадае,
Що вôнъ за долю товаришôвъ своихъ замышляе?
Тôлько Богъ святый знае,
Що ёму на помочъ помагае.

Изъ-за горы хмара выступае,
Выступае, выхожае,
До Чигрина громомъ выгрêмляе,
На Вкраинську землю блискавицею лыскае.
То Поляки черезъ три рѣки три переходы мали
Да й биля третёго переходураномъ стали,
Пустили коней на попасанье,
Сами собѣ дали на три години одпочиванье.
А що гетманъ Наливайко думае-гадае?
Що вôнъ на незгоду Ляховъ замышляе?

Тôлько Богъ тее святый знае,
Що ёму на помочъ помагае.

То не хмары по небу громомъ святымъ вы-
грêмляють,
То не святыхъ вони до Бога провожають:
То Ляхи въ бубны вдаряють,
У свистêлки да въ трубы выгравають,
Усе вôйсько свое до купы въ громаду скликають,
Щобъ ишли всѣ до громады на послуханье,
Слухати гетмана Жолковського оповѣданье.
Отто й пришли, усѣ рядомъ стали,
Усѣ рядомъ стали да й замовчали,
Гетманську оповѣдь слухати зачали,
А послухавши, коней сѣдлали,
Черезъ Бѣлу рѣчку переходъ великiй мали,
Мосты мостили,
Гребл̂и гатили,
Кôлля забивали,
Горзину да дряницю клали,
Черезъ Бѣлу рѣчку переходъ великiй мали.
А перейшовши огороды да шанц̂и робили,
У въ окрѫпъ гарматы становили,
А передъ гарматами три хресты вколотили:
А що первый хрестъ, то Сомино висить,
Сомино висить, барзо голосить.
А що другiй хрестъ, то Богунъ висить,
Богунъ висить, шаблюкою лопотить.

А що третій хрестъ, то порожній стоить,
Усѣхъ иншихъ козакôвъ до себе пôджидае,
Козакôвъ пôджидае, козакôвъ оглядае:
Хто первый пôдôйде,
Того гармата вбье;
Хто другій добѣжить,
Того самопалъ цапне,
Хто третій пôдскочить,
Той христиться буде,
Христиться буде й молиться стане:
Що хрестъ зъ осоки, то ёго надбане.

А козаки глядѣли, у вôчи вбачали,
Промêжъ себе бурковали-раховали,
Три корогвы на забаченье Ляхамъ становили,
На корогвахъ уговоръ-рядпу писали:
«Вѣрному православному христіянству миромъ миръ,
«А Ляхамъ-ворогамъ пекелный пиръ!
«Въ кого хрестъ, на того й хрестъ»!

Отсе жъ и пôшли Ляхи
На чотыри шляхи,
А козаки Ляхôвъ на всѣ стороны по всѣмъ хрестамъ колотили.
Ляхи опрощення просили, да не допросились:
Не такôвськи козаки, щобъ опрощенье дали,
Не такôвськи жъ и Ляхи, щобъ напасть забули.

Ой не забули своеи пригоды проклятыи Ляхи,
не забули,
Вони все тее козакамъ спомянули,
Якъ козакôвъ пôдъ кормыгу свою лядськую знову
пôдвернули.
А теперъ побачивши, що зъ козаками худа справа
воёватись,
Стали на хитрощû пôдôйматись:
Нйбы-то примирье зъ гетманомъ Наливайкомъ
брали,
Хрестъ цѣловали,
Покинути всяку вражду на Евангиліи присягали.
Але незабаромъ зновъ свою присягу поламали,
Гетмана Наливайка да полковника Лободу,
Да сотника да судью
До Варшавы лестно зазывали,
У темницю похапали,
А на другій день у мѣдного быка посадили,
Огню ёму пôдъ черевомъ розложили,
Да й усѣхъ тихъ трохъ мучениковъ у тôмъ быку
попалили.

Оттогдѣ-то Вкраина дуже засумовала,
Що найкрасчихъ своихъ лыцарей, Наливайка й
Лободу, втеряла,
Що защитники вѣры й волû такою смертью по-
страдали,
Якою одъ початку свѣту люде не вмирали.

Оттогдѣ-то вже Вкраина сумовала,
За сироту себе мала,
На Бога единого всю надѣю покладала.
А бандурники да кобзарѣ пѣсни тогдѣ, на втѣху
й на жаль людямъ,
Про гетмана Наливайка прокладали,
Великіи дѣла ёго выхваляли,
Люту смерть ёго оплакали,
Людямъ у серце вѣчну вражду на Поляковъ
клали:

«Ой у городѣ Могилевѣ дымомъ потягнуло,
«Якъ те войсько Запорозьке зъ гарматъ да ревнуло.

«Ой у городѣ Могилевѣ да сталося пусто,
«Якъ повѣяли козаки зъ самопаловъ густо.

«Ой у городѣ Могилевѣ орлы да гадюки,
«Лядськимъ тѣломъ годуються, лядську тѣлу радуются.

«Ой у городѣ Могилевѣ що пнѝ да колоды:
«Прилучилося, бачъ, лихо лядськой породѣ.

«Не такее ище бъ лихо, якъ тая позора,
«Що ходить по бѣлу свѣту зъ двора да до двора.

«Не такъ тая позора, якъ козакамъ порада,
«Що Кравчину * шануючи, Ляхамъ далась зрада,

«Далась Ляхамъ зрада изъ самого рана
«Одъ гетмана Наливайка, шановного пана».

Друга пѣсня про Наливайка.

«Славна стала та Кравчина, якъ на Полщу стала,
«Вовкулакамъ кателикамъ мстючи зраду дала,

«Тую зраду, тую зраду, що въ мурѣ въ темницѣ,
«Зъ Наливайка позычала, якъ зъ бѣдной вдовицû.

«Вдовинъ сыну, вдовинъ сыну! е ще въ тебе браття,
«А въ братôвъ твоихъ козакôвъ багацько завзяття.

«Зходилися всѣ козаки, раду положили,
«Да на радѣ на Полякôвъ походъ присудили.

* Батько гетмана Наливайка бувъ, кажуть, кравець; зъ тоеи-то причины Ляхи дражнили й самого Наливайка *кравцемъ*, а козакôвъ *кравчиною*; але козаки, на злôсть Ляхамъ, стали й сами себе звати *Кравчиною* и зробили зъ того слова шановне собѣ прôзвище.

«Розходилися козаки изъ тоеи рады,
«Выбирали зъ-пôдъ камêньêвъ великіи клады,

«Клады продавали, самопалы куповали,
«Куповали самопалы, въ походъ выступали.

«А попереду всѣхъ Голый соколомъ лêтае,
«На конику вороному жахомъ выгравае.

«Привертали козаченьки порану до Случи
«Да зъ гарматы густовали, кателикôвъ звучи.

«А Ляхи й почули, у въ одвѣтъ ревнули.
«Бодай же имъ тяжко-важко, що вони ревнули!

«Що вони ревнули, бѣду провѣщали,
«А козаки гайдамаки думали й гадали,

«Думали й гадали, думали й гадали,
«Тяжко-важко за гетманомъ своимъ сумовали.

«А въ Варшавѣ да на радѣ да судьи судили
«Да спалити Наливайка въ волу присудили.

«Присудили Наливайка да Ляхи спалити,
«Присудили козаченьки Ляхамъ вôдомстити».

Пѣсня про Лободу.

«Ой въ городѣ въ Батуринѣ дзвоны задзвонили,
«Ой то жъ наши козаченьки у радѣ рядили.

«Ой у радѣ да рядили, якъ на Полщу стати,
«Да на радѣ присудили Вкраину едчати.

«Отъ и выйшли козаченьки. Хочъ тысяча й двѣстѣ,
«Да багацько да за ними зведеться корыстû.

«Панъ Сулима, панъ Сулима козакôвъ збирае,
«Дай усѣмъ тимъ козаченькамъ вôнъ такъ промовляе:

««Товариши, рôдны братья, чинѣть мою волю:
««Що намъ треба вôдплатити Вкраинську недолю.

««Хочъ насъ, паны Запорозцû, и тысяча й двѣстѣ,
««Да багацько да за нами зведеться корыстû.

««Ой багацько да корысти зведеться за нами,
««Коли хочете побиться бучно изъ Ляхами».

«Якъ на тее обôзветься Лободôвськiй чура,
«До козакôвъ уклоняе, оттакъ промовляе:

««Ой панове отаманы, добре себе майте,
««Що за мого пана Йвана Ляхамъ вôдомщайте.

««Ой мôй пане, пане Йване! десь-то ты зобгався,
««Що на Ляхôвъ ставъ навперше дай не сподѣвався.

««Ой мôй пане, пане Йване, Наливайкôвъ друже!
««Що задавъ зъ цимъ зраду Ляхамъ, задавъ да й байдуже!

««Ой мôй пане, пане Йване, десь-то ты сподѣвся,
««Що у мурѣ у темницѣ Ляхамъ знадобився.

««Ой панове отаманы, пана Йвана спомянѣте
««Да за мого пана Йвана Ляхамъ вôдомстѣте.

««Коли хочете Вкраину до себе еднати,
««То вамъ треба пана Йвана добромъ поминати.

««Якъ Вкраину тіи Ляхи до себе еднали,
««Тогдѣ наши зъ паномъ Йваномъ Ляхôвъ воёвали.

««Ой и Ляхôвъ воёвали, якъ по Бугу стали,
««Да гетмана Потоцького двôйчи заганяли.

««Ой и Ляхôвъ воёвали, якъ по Пруту стали,
««Того було, що й Цоцору добре плюндровали.

««Добре було, добре було, да сталася зрада,
««Що забито пана Йвана у недѣлю зрана».

ДУМА ДЕСЯТА.

Потративши Наливайка й свояка ёго *Лободу*,
Ляхи зовсѣмъ уже Вкраину опановали,
Жолнѣрство свое по всѣхъ замкахъ становили,
Людей мордовали,
У *лядську* вѣру ввертали,
Що хотя робили.
А ксёндзы *лядськіи* одъ села до села не кôньми, а на *людяхъ* розъѣжжали,
Въ церквахъ святыи антиминсы да требники православныи палили,
Пакости несказанныи чинили.
А потôмъ усѣ церквы православныи на одкупъ жидамъ пооддавали.
Жиды ключѣ одъ церковъ и верёвки одъ дзвонôвъ до себе въ корчму одыбрали,
За велику плату христіянамъ править Божу службу позволяли,
Зъ *людей* и зъ святои вѣры христіянськои кепковали,
Гойською ёё называли.

Оттакее Ляхи на Вкраинѣ на свое лихо обезумѣвши
выробляли!
И вже тогдѣ невôльно було нйкому зъ правосла-
вныхъ жадного уряду держати:
Усѣхъ панôвъ нашихъ кателицство изъ уряду вы-
тискало-выганяло,
А тôлько тихъ, що, поробились кателиками, не
займало.

Отъ у тую-то гôркую годину
Багацько душъ христіянськихъ марне себе по-
губило:
Ради благъ міра сего,
Багацько зъ нашихъ панôвъ у кателицство по-
оберталось,
Своихъ землякôвъ одцуралось,
Надъ ними жъ разомъ изъ Ляхами наглумлялось.
И вже тогдѣ хто бувъ Решето, то ставъ Решетин-
ській;
Хто бувъ Чапля, або Проскура, або Лопата,
То вже стали—Чаплинській, Проскуринській, Ло-
патинській.
И вже тогдѣ тыи одступники
Разомъ зъ вѣрою й рôдну мову свою голосну вкраин-
ську занехали,
Попольски цвенькати стали,
Свою жъ рôдну мову мужицько узывали,
Тую гарну, поважную мову мужицькою узывали,

Которою й князь Владимѣръ говоривъ,
Якъ вѣрою христіянськоюю всю Вкраину просвѣтивъ!
У тую гôркую годину
Усе вôйсько козацькее по Вкраинѣ, якъ овечки
без пастуха, ватагами блукало,
Само объ собѣ не знало.
Де-якіи на Запорожже повбирались,
А которымъ жаль було покинути домôвки,
Тіи, стиснувши серце, дома зоставались,
Боговû молились,
Спасителю христились,
Луччои годины сподѣвались.

А тимъ часомъ Орда на пограничче въ Украину
набѣгала,
Козацькіи дворы й холѣвы розбивала й розоряла,
Народъ въ немилосердную неволю брала,
Конû, волы й овечки въ свои авулы заганяла,
Тôлько свиней не займала.
Отогдѣ-то вже козацтво мовъ бы одъ сна трохи
зтрепенулось,
Объ своей несчаснôй долѣ схаменулось:
До Запорозцêвъ на Сѣчъ прибували,
Разомъ зъ ними розумного воина *Петра Сагайдач-
ного* гетманомъ обирали,
Въ походъ на Татарву моремъ выступали,
До Крыму зъ моря привертали,
Городъ Кефу зплюндровали,

Бѣдныхъ неволниковъ изъ неволѝ вызволяли.
А потомъ и подъ городъ Козловъ подступили,
Кругомъ ёго войськомъ обгорнули,
Зъ гарматъ ревнули,
Дымомъ мушкетнымъ ёго муры окурили,
Великій страхъ Татарвѣ причинили.
То проклята Татарва изъ города изъ Козлова зъ бѣлымъ завиваломъ выступае,
Миръ возвѣщае,
Великій окупъ за городъ козакамъ поступае,
Усѣхъ неволниковъ, що забрала въ Украинѣ, выпускае.
Тогдѣ козаки, здобычъ забравши,
Въ човны посѣдавши,
До дому въ великой славѣ повертали,
Тихъ бѣдныхъ неволниковъ по городахъ християнськихъ роспускали,
Дѣтей батькамъ,
Братовъ сестрамъ,
Чоловѣковъ жонкамъ
Вертали,
Що вже ихъ якъ мертвыхъ оплакали.

Оттогдѣ-то окаянныи Ляхи, бачачи велику козацьку силу й славу,
По всей Украинѣ стрепенулись,
До Полщи втекати, якъ одъ вовка поросята, сунулись.

А жиды за ними слѣдомъ спѣшили,
Ажъ свои вонючіи ярмулки й патынки погубили.
А король польскій Жигмунтъ и собѣ схаменувся,
На престолѣ сидячи здригнувся:
«Гей, каже, панове сенато́ры! годѣ вамъ Украину бунтовати!
«Треба, бачу, козако̂въ ласкою гамовати,
«Ато будемо мы одъ нихъ за Вислу втѐкати»!

И заразъ листы до гетмана Петра Сагайдачного засылае,
Гетманомъ його на всю Вкраину подтверждае,
Подарки великіи дарує,
Булаву золоту, хоругвь червоную хрещатую, золотый бунчукъ присылае,
Такъ и сякъ козацьке його серце гамуе.

Тогдѣ гетманъ Сагайдачный по Вкраинѣ,
Якъ Божа бжола по стѣльнику медовому, похожае,
Усе поправляе,
Усякій ущербъ наповняе,
Церквы святыи будуе-обновляе,
Священнико̂въ православныхъ знову до парахвій приставляе,
А въ Кіевѣ преславный Братській манастырь збудовавъ,
Великіи вклады ёму даровавъ,
Срѣ̂бломъ да златомъ украшавъ,

Великіи будинки при манастырѣ для школы-Академіи муровавъ,
Великимъ коштомъ тую школу содержавъ,
Розумною головою такъ раховавъ,
Щобъ зъ тои школы свѣтъ премудрости на всю Руськую землю просіявъ,
Народовû въ темнотѣ розуму загинути не давъ.

Ой добре-добре козаки за гетмана Сагайдачного на Вкраинѣ проживали,
Не разъ и не два Туркôвъ-Татаръ розбивали,
Да й Ляхôвъ-ворогôвъ у тревозѣ держали.
Але шкода, що Господь чоловѣковû недовгій вѣкъ давъ!
Гетманъ Петро Сагайдачный до конця дней своихъ дохожавъ,
Милосердному Богу праведную душу въ Братствѣ оддавъ,
Украину, якъ малу дитину, сиротою зоставлявъ.
Тогдѣ Ляхи знову жолнѣрôвъ своихъ на Вкраину выправляли,
Замки одинъ за однимъ забирали,
Зновъ у лядську вѣру народъ увертати починали,
Не то козакамъ зобратись у раду не допускали,
Але й двохъ и трохъ, що зôйдуться на улицѣ, заразъ розганяли.
Отакее лихо Ляхи на Вкраинѣ выробляли!

Ще го̂рше якъ до Сагайдачного Вкраина тогдѣ
бѣдовала,
Тяжку наругу одъ Ляхо̂въ и жидо̂въ вѣра христіян-
ська пріймала,
Проклята жидова церквы Божи на орендѣ держала,
Горѣлку въ церквахъ, якъ у шинку, продавала,
Сама проскуры скверными своими руками пекла,
Велику плату за нихъ назначала,
Сама паски къ Воскресенію продавала,
Жидо̂вською рукою значокъ на ихъ клала.
Отаку-то наругу вѣра христіянськая одъ Ляхо̂въ
и жидо̂въ пріймала!

ДУМА ОДИНАДЦЯТА.

Отъ же ще разъ козаки раду собирали,
Гетманомъ *Тараса Трясила* настановляли.
То гетманъ Тарасъ Трясило зъ козаками по̂дъ Пере-
яславъ прибувавъ,
Надъ рѣчками Трубежемъ да Альтою станомъ ставъ,
Ляхо̂въ до себе въ гості по̂джидавъ.

То не чорні̂ хмары наступають,
Громомъ гудуть,

Дощъ и градъ на поля несуть,
Блискавицями блискають:
То Поляки на три шляхи свое вôйсько раздѣляли,
Пришли, передъ козаками станомъ стали,
Зъ гарматъ на козакôвъ грѣмали,
Конницею й пѣхотою на козацькій таборъ напирали,
Але ничого не вскурали;
Бо козаки,
Якъ степови быки,
Що противъ тѣчки вовкôвъ тôлько роги свои на-
ставляють,
Сами жъ нû назадъ, нû напередъ не поступають,
Двойчатыми ратицями землю роздырають,
Тяжко ревуть, вовкамъ великого страху завдавають:
Такъ и вони пôдъ гарматами лядськими якъ уко-
пани стояли,
Нû назадъ, нû напередъ не поступали,
Тôлько разъ-поразъ свои гарматы набивали,
На Ляхôвъ и часто й тяжко грѣмали,
Зъ самопалôвъ густо повѣвали,
Нûчого не промовляли.
То Ляхи, якъ собаки пôдогнувши хвôстъ, до свого
обозу уступали,
По уши себе валами обкопали,
Ще бôльшихъ потугъ до себе пôджидали.
А козаки на велики потуги лядськи не вважають,
На Бога милосердного свою надѣю покладають,
Счасливои годины дожидають.

А якъ стали Ляхи свôй празникъ *Паньске Тѣло*
празновати,
Зъ гарматъ грѣмати,
У сурмы выгравати,
Потѣшныи огнѣ въ стану пускати:
Тогдѣ стали козаки собѣ раховати,
Якъ бы Ляхамъ славы козацькои доказати.
Мовчки сидять, сами собѣ думають-гадають,
Дивляться, якъ въ ляцькôмъ стану ракеты пôдъ
небеса лѣтають,
Искрами все поле обсыпають,
Якъ пьяныи Ляхи краковяка спѣвають,
Якъ трубы да свистѣлки выгравають,
Сами собѣ думають-гадають,
Нîчого не промовляють,
Полуночнои годины дожидають.
А о пôвночи звелѣвъ гетманъ Тарасъ кôннымъ
полкамъ тихо зъ табору рушати,
Ляхôвъ кругомъ обгортати,
Зоры дожидати.
А якъ стала Божа зоря на небѣ займатись,
Небо й землю роскрашати,
Сывыи туманы до купы згортати,
Пташокъ, звѣрятъ звеселяти:
Тогдѣ стала чорна хмара на Поляковъ пôдôйматись:
Уся пѣхота козацькая зъ табору рушала,
Мовчки пôдъ самыи шанцî лядськи пôдступала,
Тихо хресты покладала,

Мовчки Бога на помочъ призывала,
На шанцѝ однимн списами да шаблями вдаряла,
Сонну сторожу побивала,
У самый таборъ уступала,
Пушки лядськи опановала,
На ляхо̂въ обертала,
Велику тревогу по̂до̂ймала,
Ляхами якъ грушами землю всыпала.
Оттогдѣ-то пьяныи Ляхи, не продравши очей, зъ
таборy якъ свинота сунулись,
Да вже тогдѣ схаменулись,
Якъ на ко̂нныи полки козацькіи наткнулись.
А козаки ихъ якъ буряки рубали,
Якъ полову по всёму полю розметали,
У Трубежу й у Алтѣ велики ихъ тысячи потопили,
Трупомъ лядськимъ рѣчки погатили.
Добре Ляхо̂въ проучили!

Про те дѣло ще й досѝ старѝ люде знають,
Ту но̂чъ *Тарасовою Но̂чу* называють.

Оттогдѣ-то вже козаки Боговѝ велику дяку посы-
лали,
У лядській таборъ якъ одна семья вхожали,
Очертами сѣдали,
Пили да гуляли.
А Ляхи зъ жидами зо всѐи Вкраины якъ собаки
втѐкали.

Ой не довго жъ гетманъ Тарасъ на Вкраинѣ попановавъ,
Скоро ёго Господь у царство небесне одозвавъ.
Тогдѣ козаки гетманомъ *Павлюка* настановили,
Вѣру христіянську одъ Поляковъ боронили.
Але Ляхи всѣми потугами на козаковъ подъ Кумейками напали,
Таборъ у нихъ одбивали,
Козаковъ ажъ до Боровицѣ гнали.
А якъ убачили, що Боровицѣ имъ не достати,
Тогдѣ стали на примирье ставати,
Хрестъ цѣловати,
Що не будуть зъ козаками воёвати.
Ой не вмѣли жъ козаченьки Ляхамъ одвѣчати:
Не треба було Ляхамъ вѣры няти,
Не треба було зъ Боровицѣ выступати,
Бо у Ляха нема въ серцѣ правды.
Ляхи заразъ присягу зламали,
По дорогамъ нашихъ малыи купы доганяли,
Шаблѣ, мушкеты, списы однимали,
Самихъ изъ кунтушей, изъ жупановъ ободрали,
Безъ чупринъ и безъ усовъ додому одпускали.
А старшину изъ гетманомъ Павлюгою похапали,
У Варшаву одослали,
Живымъ кожу зъ головъ поздирали,
Половою понабивали,
По городахъ украинськихъ розсылали,
Народъ застрашали.

Ой окипѣло жъ кровью не одно козацькее серце
тогдѣ на Вкраинѣ,
Терплючи таку пригоду на своей родинѣ.
Але притихли козаки, усѣ мовчки замовчали,
Тôлько знай своихъ нашійниковъ проклинали,
Луччои годиньі дожидали,
Одну думку на умѣ собѣ мали,
Зъ нею лягали й уставали,
Якъ любу дитину, коло самого серденька ёё держали:
«Ой дождетесь, Ляшки, вы за сее платы,
«Будете знать, якъ у козакôвь волю однимати,
«Батькôвщину у нихъ одбирати,
«Да своимъ панамъ пузанамъ оддавати!
«Дармо, що насъ у мужики обернули,
«Абы наши козацькіи души въ тѣлѣ не заснули!
«Перекуемь косы, серпы й лемеши
«На гострыи шаблû, на блискучіи списы.
«Будете вы, проклятыи нашійники, въ болотахъ
стырчати,
«Своимъ трупомъ вовкôвъ годовати!
«Нûхто волû у народѣ зъ предку вѣку вольнôмъ
не задушить,
«Нûякее лихо, нûяке убозство, нûяка пригода въ
серцѣ козацькôмъ одваги не потушить!
«Будуть козаки усяку наругу й бѣду примати,
«Мовчки будуть пôдъ кормыгою якъ волы працёвати,

«Крôвавымъ потомъ землю поливати:
«Але одну думку на умѣ будуть собѣ мати,
«Зъ нею й молитись,
«Зъ нею й христитись,
«Зъ нею й лягати й уставати,
«Якъ любу дитину, коло самого серденька ёê держати,
«Счасливои годины выжидати,
«Великого чоловѣка одъ Господа милосердного собѣ прохати,
«Щобъ пôдъ ёго корогвою за свою свободу одностайне стати,
«Одинъ одному зо всѣхъ концêвъ Украины руку подати»!

Такъ и сталось.
Довго козаки пôдъ ярмомъ лядськимъ шію гнули,
Здавалося, що вже Ляхи собѣ пôдъ ноги ихъ зсвсѣмъ пôдгорнули.
Але искра волѝ ще разъ зъ-пôдъ попелу вырывалась,
Лютымъ пожаромъ по всêй Украинѣ на згубу ворогôвъ розливалась.
Несподѣванне козаки ще разъ пôдôймались,
До купы збирались,
Гетманомъ *Степана Остряницю* выбирали,
Думали й гадали,
Статки-маетки збували,
Самопалы, списы, шабліѝ добували,
На Полякôвъ выступали.

ДУМА ДВАНАДЦЯТА.

Ой пôшли жъ козаки
На чотыри шляхи,
На чотыри шляхи, а на пяте на Подолье.
Що однимъ полемъ, то пôшовъ панъ хорунжій
Самко Мушкетъ,
А за паномъ хорунжимъ мало-мало не три тысячи,
Усе хоробрыи товариши Запорозцû.
На коникахъ выгравають,
Шабельками блискають,
У бубны вдаряють,
Боговû молитвы посылають,
Хресты покладають.
А Самко Мушкетъ, то вôнъ на коню да й не вы-
гравае,
Коня удержуе,
До себе притягуе,
Думае гадае.
Да щобъ сто чортôвъ лихомъ вбили ту ёго думу-
гаданье!
Самко Мушкетъ думае гадае,
Словами промовляе:

«А що, якъ наше козачество мовъ у пеклѣ Ляхи
спалять?
«Да зъ нашихъ козацькихъ молодецькихъ костей
пиръ собѣ на похмѣлье зварять?
«А що, якъ наши головы козацьки молодецьки по
степу-полю поляжуть,
«Да ще й рǒдною кровью вмыются,
«Поперескolотыми шаблями покрыются?
«Пропаде, мовъ порошина зъ дула, тая козацькая
слава,
«Що по всёму свѣту дыбомъ стала,
«Що по всёму свѣту степомъ розляглась-простяг-
лась,
«Да по всёму свѣту луговымъ гомǒномъ розышлась,
«Туреччинѣ да Татарщинѣ добрымъ лихомъ знати
далась,
«Да й Ляхамъ-ворогамъ на списъ оддалась!
«Закряче воронъ, степомъ летючи,
«Заплаче зозуля, лугомъ скачучи,
«Закуркують кречеты сизы,
«Загадаються орлики хижи,
«Да все, усе по своихъ братахъ,
«По буйныхъ товаришахъ козакахъ:
«Чи то ихъ згарбомъ занесло,
«Чи то ихъ у пеклѣ потопило,
«Що не видно чубатыхъ не то по степахъ, не
то й по лугахъ,
«Не то й по татарськихъ земляхъ,

«Не то й по турецькихъ горахъ,
«Не то й по Чорныхъ моряхъ,
«Не то й по лядськихъ поляхъ!
«Закряче воронъ загруе-зашумуе да й полетить
у чужую землю,
«Анъ-ба! кôстки лежять,
«Шаблюки стырчять,
«Кôстки хрустять,
«Шаблюки попереросколонû бряжчять,
«А чорна-сива сорока зоскалилась да й басуе.
«А що головы козацьки, то мовъ швець Семенъ
шкуру загубивъ,
«А що чубы, то мовъ чортяка джгуты поробивъ:
«У кровѣ усѣ да й позасыхали,
«Отто-то й славы набрали»!

Ой пôшли козаки
На чотыри шляхи,
На чотыри шляхи, а на пяте на Подолье.
Що однимъ полемъ, то пôшовъ хорунжій Самко
Мушкетъ,
А другимъ полемъ, то пôшовъ самъ гетманъ
Остряниця Степанъ.
Сивою голубкою голову свою буйную додолу за-
кинувъ.
А за нимъ идуть мало-мало не три тысячи,
Усе хоробрыи товариши Запорозцû.
На коникахъ выгравають,

Шабельками блискають,
У бубны вдаряють,
Богові молитвы посылають,
До Степана Остряниці ось такъ промовляють:
«Чи ты живъ, чи здоровъ, пане Степане?
«Чи ты вмеръ, чи твою головоньку дубомъ додолу
пришибло?
«Рахованье не въ поминанье!
«Коли жъ небудь треба да й по насъ поминки
робити;
«Що по насъ, пане, старі бабы будуть у полѣ
свистѣти,
«А по тобѣ, пане, молоды дѣвчата стануть голосити».

—«Да те все однако,
«Що Якимъ, що Яковъ,
Каже гетманъ.
«Ось, якъ пристанемо до Пятого яра,
«То хочъ и середъ лѣтечка, зашумить-загуде не
дай свѣта чвара!
«*Буде й нашимъ лихо, якъ зозуля ковала,*
«*Степомъ летючи,*
«*Лугомъ скачучи.*
«*Що вона ковала,*
«*То правду казала:*
«Налѣтять орлы хижі, стануть жалковати,
«А вороны налѣтять да й стануть здобычи ждати
й поджидати.

«То якъ налѣтять оттû зозулû,
«Що насъ не забули,
«Що жидъ, а що Ляхъ,
«А що й Запорозькій козакъ»!

Ой пôшли козаки
На чотыри шляхи,
На чотыри шляхи, а на пяте на Подолье.
Що однимъ полемъ, то пôшовъ хорунжій Самко
Мушкетъ,
А другимъ полемъ, то пôшовъ самъ гетманъ,
Остряниця Степанъ,
А третûмъ полемъ, то пôшовъ осаулъ веселая голова
Карпо Пôвтора-Кожуха.
На конику выгравае,
Пѣсню спѣвае.
А за нимъ идуть мало-мало не три тысячи,
Усе хоробрыи товариши Запорозцû.
На коникахъ выгравають,
Шабельками блискають,
У бубны вдаряють,
Боговû молитвы посылають.
А Карпо осаулъ на конику выгравае,
Пѣсню спѣвае:

«Пресучая та журба мене изсушила,
«Вона мене молодого изъ нôгъ извалила.

«А я тôй журбѣ да й не пôддаюся,
«Ой пôду жъ я до шинкарки, горѣлки напьюся.

«Ой хто хоче меду пити, ходѣмъ до жидôвки,
«А въ жидôвки чорнû брôвки, высоки пôдкôвки,

«Й юпочка рябенька, й сама молоденька,
«Да якая жъ хорошая, яка чепурненька!

«Шинкарочко моя, насыпъ меду й вина,
«Ой щобъ моя головонька веселенька була».

—«Коли ты жонатый, то иди додому,
«А якъ не жонатый, то ночуй зо мною».

—«Ой е въ мене й жôнка и дѣточокъ двое,
«Да не пригортаються, серденько мое».

Ой рано-рано козаки до Старицû рѣки прибували,
Ляхôвъ надъ Старицею, въ Пятôмъ яру, великій
таборъ знахожали,
Заразъ на ихъ ударяли,
Схаменутись Ляхамъ не давали,
Изъ окопôвъ выбивали,
До мѣстечка Полонного гнали,
Полоннее кругомъ обгортали.
А Ляхи якъ хорты запыхавшись у мѣстечко впа-
дають,

Священник^овъ православныхъ изъ крестами, зъ корогвами,
Изъ святыми образами супротивъ козак^овъ высылають,
На примирье стати Божимъ именемъ благають.
То якъ т^олько тая свята процесія передъ таборомъ козацькимъ явилась,
Рука у всякого козака додолу опустилась,
Нихто не одваживсь Божимъ служителямъ поперекъ слова сказати,
Усѣ заразъ позволили на примирье стати.
Отъ же тогдѣ хрестъ и Евангиліе Ляхи й наша старшина цѣловали,
Уговоръ-рядну на бѣл^омъ паперѣ писали,
Руки и печати прикладали,
Щобъ уже згода м^ежъ Ляхами й козаками по вѣкъ зоставала,
Вражда й чвара николи не вставала.

Тогдѣ козаки по домахъ рушали,
По городахъ, по селахъ Лях^овъ геть розганяли,
Сами усѣ села опановали.
А гетманъ Остряниця зъ старшиною в^ойськов^ою у Каневській манастырь прибувае,
Милосердному Богу молитвы посылае,
Не думае, не гадае,
Що на ёго бѣда настигае.
Ляхамъ ксёнзы клятву розвязали,

Противъ козаковъ знову научали.
Ляхи пôдъ манастырь байраками да ярами прибували,
Гетмана Остряницю й усю старшину, тридцять душъ похапали,
На возы скованыхъ поклали,
До Варшавы байраками да по ночахъ скрытно мчали.

А въ Варшавѣ на базарѣ щиро ярый огонь горить-палае,
Коло огню палû стоять,
Спицû залѣзныи стырчять,
Помêжъ ними знай катъ похожае.
Заразъ гетмана Остряницю и найвысчу старшину:
Сулиму, Недригайла, Боюна, Рындича взяли, колесовали;
Гайдаревського, Бутрима, Запалѣя, Кизима й Сучевського
Залѣзными спицями наскрôзь пробивали,
Живыхъ на высоки палû пôдôймали;
Постылича, Гаруна, Сутыгу, Подобая, Харкевича й Околовича,
Судака, Чурая, Чуприну, Сокольского, Ворожбита й Мировича
Гвôздками стоячихъ до смоляныхъ дощокъ прибили,
Дошки огнемъ пôдпалили;
Загребу, Скребила, Ахтырку, Потурая, Бурлѣя й Загнибѣду

Залѣзными лапами живыхъ розôдрали;
Метыляя, Скубрѣя, Завезуна, Гуртового, Глянського,
Тумара, Дунаевського, Тугая, Косыря Могилянського
Четвертовали.
Оттакъ-то тыи лыцарѣ въ мукахъ несказанныхъ у Варшавѣ погибали!
А души ихъ на небо вступали,
До Бога, якъ до батька дѣтки, прилêтали,
Все тее Боговû зъ плачемъ, зъ жалемъ оповѣдали,
Тяжку да важку кару на Ляхôвъ-ворогôвъ послати прохали.

То Святый Боготець бере ихъ, до Себе пригортае,
Благимъ да праведнымъ серцемъ надъ ними уболѣвае,
До Исуса Христа, до Богородицû, до Янголôвъ да до Святыхъ промовляе:
«Чи на тее жъ Я свѣтъ создавъ, щобъ Поляки ёго кровью невинною поливали,
«Щобъ яснее солнце дымомъ пожарнымъ затемняли,
«Крикомъ невинныхъ мученикôвъ Намъ на небѣ покою не давали?
«Ой чи довго жъ Мêнѣ на такіи беззаконія дивитись?
«Ой чи довго будуть Ляхи й жиды людськимъ лихомъ веселитись?

«Скоро, скоро страшна хмара изъ-за горы Чигринськои встане,
«Подвигнеться и затремтить земля, якъ Хмелницькій на Поляко̂въ гряне»!

Оттакъ на небѣ Господь Сво̂й праведный совѣтъ покладавъ,
Надъ малымъ и незначнымъ чоловѣкомъ руку Свою всемогущу простиравъ,
Ляхамъ великіи да тяжкіи бѣды вготовлявъ;
Але Ляхи про те не думали, не гадали,
Пьянымъ розумомъ на Божій судъ не вважали,
По Вкраинѣ пановали,
Що вовки, народъ Украинській рвали,
Церквы палили,
Козацькихъ дѣтей въ казанахъ варили,
Кожи зъ живыхъ людей драли.
Ще ни̂коли бѣдна Вкраина такои бѣды, якъ тогдѣ, не пріймала,
Ни̂коли такъ не сумовала,
Зовсѣмъ погибала,—
Засумовала-затосковала,
Слёзы рѣчками проливала.
Да й ни̂хто жъ нашимъ тогдѣ не помагавъ,
Ни̂хто за насъ Богови̂ молитовъ не посылавъ,
То̂лько Святый Богъ нашихъ не забувавъ,
На велики зусилья, на во̂дповѣдья державъ,
То̂лько Святый Богъ тее знавъ,

Що Вôнъ думавъ, гадавъ, замышлявъ,
Якъ такіи муки на насъ грѣшныхъ посылавъ.
Не намъ грѣшнымъ тее знати,
Не намъ про те, за те раховати;
Наше дѣло Боговû молитись,
Спасителю христитись:
Іисусе Христе, Сыне Божій!
Помилуй насъ, помилуй насъ, помилуй насъ!

Року Божого 1843,
мѣсяця Квѣтня. Писано въ богоспасаемôмъ градѣ Кіевѣ.

ДО ЗЕМЛЯКОВЪ.

Кохани Земляки!

Не було въ свѣтѣ люду одважнѣйшого й славнѣйшого надъ Грековъ и Козаковъ: нема жъ нї въ кого й пѣсень луччихъ, якъ у Грековъ да въ Козаковъ. Бувъ колись мéжъ Греками тяжко розумный чоловѣкъ Гомеръ. Вонъ позбиравъ помéжъ народомъ усѣ стародавнї пѣснї да й зложивъ зъ нихъ двѣ книжки, Иліаду *й* Одиссею. *Ото жъ минуло вже тому три тысячи лѣтъ, а ще й досї нема, да й не буде, може, луччои книжки на вcéмъ свѣтѣ надъ ту Иліаду да Одиссею (опрочъ святои Библіи), бо то выдумала не одна голова, а ввесь людъ Грецькій. Такіи жъ якъ разъ пѣснї спѣваютъ по селахъ и наши бандурники й кобзарѣ, що вже, що далшъ, рѣдко де зуздришъ. Спѣваютъ воны про давню Вкраину, про козацьку славу. Часомъ слухае ихъ Божій людъ, забувши всяку роботу, а часомъ слухавши й заплаче, якъ згадае имъ сива голова старосвѣтську руину да пожежу. Дуже гарны тіи спѣвы, зовутъ ихъ бандурники* думами;

не було тѣлько чоловѣка положить те на папере, щобъ не згинуло зъ памяти людськои. Ото жъ швендяючи не разъ да й не два по рѡдной Украинѣ, прислухувавсь я добре, якъ тіи дѣды выспѣвують про Наливайка й мѣдного вола, про батька Богдана, якъ вѡнъ пѡднявся на Ляхѡвъ, про Нечая, про Морозенка або про великого лыцаря Палѣя. Роспытувавъ я въ тихъ довгобородыхъ, довгоусыхъ бандурникѡвъ, сѣвши зъ ними де-небудь пѡдъ дубомъ надъ байракомъ, якъ воёвали козаки, де проходили зъ своими бунчуками да хрещатыми корогвами; по одному, по два словѣ я въ ихъ выпытувавъ-выслухувавъ и прикладувавъ одно до другого. Думалось-то такъ, щобъ познаходить думы про всѣхъ нашихъ гетманѡвъ да й зложить зъ нихъ таку книжку, якъ Гомерова Иліада. Де вже я не выѣздивъ по Вкраинѣ, кого вже я не роспытувавъ; але нѣ, нема пѣсень про всѣхъ гетманѡвъ: позабували вже де-яки й сами бандурники. Ото жъ я, помирковавши самъ зъ собою добре, якъ бы добавить тіи пропуски, згадавъ усе, що чувъ про козакѡвъ одъ самихъ бандурникѡвъ и старосвѣтськихъ людей; згадавъ усю старовину, що позаписувано въ лѣтѡписяхъ, якъ що коли дѣялось на Вкраинѣ; да згадавши все те, да зѡбравши всѣ думки й гадки свои до купы,— зложивъ оце старыми словесы новыи думы про тихъ забутыхъ гетманѡвъ да й попритулювавъ ихъ до кобзарськихъ думъ усюды,

де вже дѣды не памятають, якъ спѣвати. * *Не знаю тôлько, чи потрапивъ зложить ихъ тимъ давнимъ, голоснымъ, поважнымъ складомъ, якимъ вони спѣвають. Пьбачу, що-то мéнѣ скажуть сивыи головы, якъ пойду знову лѣтомъ удовжъ и впоперекъ по Вкраинѣ.*

Оце жъ вамъ, кохани Земляки, перва книжка одъ початку Вкраины до батька Хмельницького. У другôй буде все те, якъ воёвавъ вôнъ Ляхôвъ зъ своими лыцарями; у третéй те, яки смуты, яки чвары й руины були по Вкраинѣ, якъ умеръ козацькій батько; а въ четвертôй буде Палѣй и Мазепа зъ Шведами.

---

* А щобъ усякъ знавъ, що мое, а що чувъ одъ бандурникôвъ, кладу ознаку. Ого заразъ зъ самого початку книжки до первои думы—мое; дума перва—моя; друга—моя, опрôчъ вѣршъ: 9—18; дума третя—моя, опрôчъ вѣршъ: 116—149; четверта—моя. опрôчъ вѣршъ: 1—4, 85—112; думу шесту чувъ одъ бандурникôвъ, опрôчъ вѣршъ: 1—9, 75—92; сему чувъ одъ бандурникôвъ, опрôчъ вѣршъ: 1—59; восьму чувъ одъ бандурникôвъ, опрôчъ вѣршъ: 1—10; думу девяту чувъ одъ бандурникôвъ, опрôчъ вѣршъ: 11—38; 107—134 да опрôчъ пѣсень про Наливайка й про Лободу; дума десята—моя; одинадцята—моя; дванадцяту чувъ одъ бандурникôвъ, опрôчъ вѣршъ: 121—201.

ПОМИЛКИ.

Стр	*В.*	*Надруковано.*	*А треба.*
18	14	посердъ	посередъ
63	23	Ляховъ	Ляхо̂въ
66	14	быка	вола
—	16	быку	волу